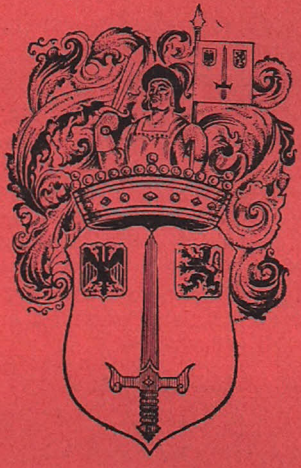
HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

Jaargang V — 1953 Nr 6.

Aan onze Leden

Bij het afsluiten van onze **vijfde jaargang**

DANKT de redactie van de « Heemkundige Vereniging van het Land van Aalst »

al haar leden en vooral deze, die gedurende vijf jaar trouw bleven, ... en trouw blijven in de toekomst;

haar steunende leden, die het mogelijk maakten verschillende bijdragen te illustreren... en hoopt dat hun aantal nog zal toenemen. In ons eerste nummer van volgende jaargang verschijnt de lijst der ere- en steunende leden;

dhr **B. Delens,** burgemeester van Lede, die een steun schonk van 5000 Fr.;

het stadsbestuur van Aalst dat mild onze oproep beantwoordde en voor 1953 een toelage verleende van 2500 Fr.;

het gemeentebestuur van Hofstade dat aanvaarde erelid te worden van onze vereniging en een toelage van 500 Fr. schonk;

het bestuur van de provincie Oostvlaanderen, dat onze prestaties steunde met een toelage van 7480 Fr.;

om de **staatstoelage** van 5000 Fr.

In dit laatste nummer wordt een **DRINGEND VERZOEK** gericht tot AL onze leden, opdat zij onverwijld hun **bijdrage voor 1954,** zijnde **honderd frank,** zouden storten op postrekening nr 4145.92 van onze beheerder dhr Albert van Lul, 51, Denayerlaan, Vorst-Brussel. Talrijke lezers zullen hun vereniging voorzeker willen steunen door als **steunend lid** 200 Fr. of door als **erelid** 500 Fr. over te schrijven tot verdere uitbouw van hun tijdschrift en vereniging.

Spaar U en ons last en onkosten door **vóór 1 December** uwe bijdrage te betalen, wanneer aan dezen, die niet afschrijven, een postmandaat, verhoogd met de inningskosten, wordt aangeboden.

BLIJF TROUW! WERF LEDEN AAN!

Wij bieden U o.m. in de zesde jaargang:

Het eerste nummer (een speciaal dubbel nummer!): **Het oudste poortersboek van Geraardsbergen** (1396), met bewerking. Bevat de namen van meer dan 4500 buitenpoorters, verspreid over 250 dorpen, w.o. deze van het L. v. A. het best zijn vertegenwoordigd.

Verschillende bijdragen over Aalst (o.m. over de opbouw van het station, over oude straten enz.), Ninove, Haaltert (parochiegeschiedenis na 1495), Denderleeuw, Erembodegem (o.m. doopnamen), Lede (Drie beroemde Ledenaren, lenen te Lede enz.) enz.

Een bijdrage over de oudste Nederlandse schepenbrief, nl. deze van Bouchoute (Velzeke) enz.

Verscheidene geslachten uit het L. v. A.

Een rijkelijk geïllustreerde bijdrage over de gemeentewapens van het L. v. A.

Het vervolg — in vertaling! — van « De Bona et Jura » van Affligem, o.m. over Aalst.

De Deken van Ronse

Bij een prent naar Pieter Brueghel de Oude (*)

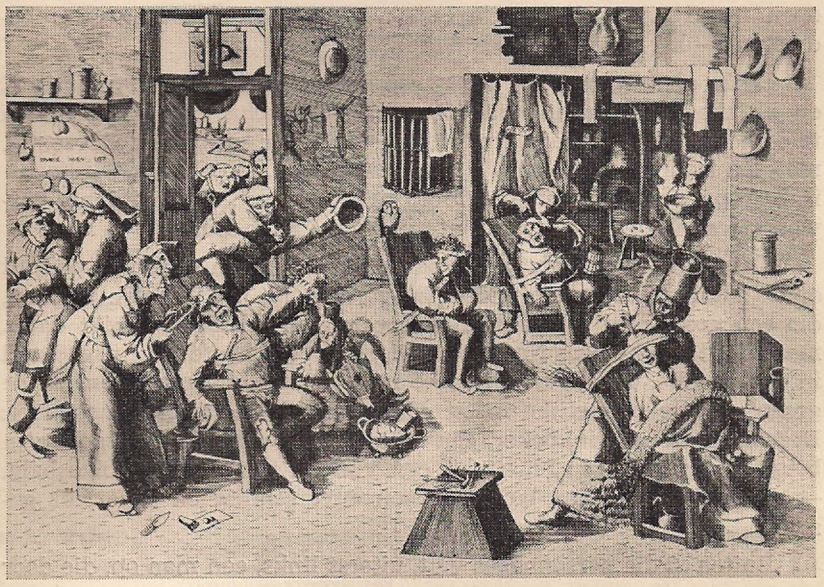
door

Dr phil. J.G. DE BROUWERE

Licentiaat in de Geschiedenis,
Bibliothecaris bij het Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek.

Slechts héél weinig exemplaren zijn van deze prent tot ons gekomen, — en toch is het een bekende gravure :

Het tafereel stelt een chirurgijnswinkel voor, in twee verdeeld door een voorhang, achter hetwelk het « laboratorium » gedeeltelijk verholen is; een assistent of leerling gluurt trouwens, van achter die

voorhang waarop een banderol hangt, naar de zaal. Op die banderol staat duidelijk te lezen : THVIS VA NERI. De deur van de winkel

(*) Men mag niet vergeten, dat Pieter Brueghel de Oude in de eerste plaats een onsterfelijk levend kunstenaar is. Derhalve citeer ik woorden van Prof. **Dr L. LEBEER** (*Nog enkele wetenswaardigheden in verband met Pieter Bruegel den Ouden.* in : GENTSCHE BIJDRAGEN TOT DE KUNSTGESCHIEDENIS, d. IX (1943), blz. 217-236; blz. 317), die ik trouwens op deze studie toepassen wil : *Waar wij dan, af en toe, sommige onzer waarnemingen ter studie mededeelen, willen wij er niet van verdacht worden de wezenlijke, levendige kunstkritiek te verwarren met wat wij zelf als wetenschappelijk-geschiedkundig bronnenmateriaal aanzien.*

geeft links op straat uit, er boven een uithangbord met een gans of een eend. Links van de deur hangt een oorkonde aan de muur, waarop BRVEGEL INVEN 1557 te lezen is.

De winkel wordt druk door klanten bezocht en is goed uitgerust : midden op de voorgrond staat een bankje met instrumenten. De specialiteit is blijkbaar noch scheren, noch aderlaten, noch tandentrekken, lijk men in een chirurgijns- of barbierswinkel verwachten kon, maar wel het uitsnijden van de kei (1). Drie patiënten zitten namelijk reeds onder het mes : een vrouw en twee mannen; andere wachten hun beurt af of drummen aan de deur om binnen te geraken. De « opérateur » op de voorgrond rechts, behandelt de vrouw, — daarom wellicht (omdat het een vrouw is) zit zij afgezonderd. De chirurg draagt een tabbaard, met bont omzoomd, en een urinaalmandje op het hoofd : hij is een arts, een geschoolde medicus (2), wiens patiënte zich gelaten en vol vertrouwen laat verzorgen.

Op de achtergrond opereert een personnage, door geen symbool gekarakterizeerd : zijn klant stribbelt niet tegen, alhoewel hij met open mond zijn pijn uitschreeuwt; wellicht heeft drank hem bedwelmd — hij houdt de kroes nog in de hand.

Links op de voorgrond werkt een derde chirurg. Een ernstig man, en blijkbaar een belangrijke figuur. Niet slechts omdat hij alleen twee helpers heeft, maar omdat hij, — die zijn operatie doodernstig, met een ironische trek om de mond doorvoert, — een geestelijke (3) is. Zijn patiënt is de enige man die zich verweert, die zich danig verweert, wat de operateur niet het minst schijnt te storen.

Tussen de twee laatst vermelde groepen, in een zetel met een uil op de leuning, wacht een andere klant, en volgt het tafereel. De man, die een groot mes bij heeft in een versleten schede, grinnikt kalm, maar slaat een kurieus figuur : een doek om het hoofd, de linker hand in een mitella, de linker voet op een vilten hoed ! Tussen hem en de groep met de geestelijke in zit een verdere patiënt in een mandje. Deze draagt een drinkbeker, een roemer, op het hoofd, en wacht zijn beurt af; ondertussen blaast hij een vuurtje aan met een blaasbalg, — maar alles met een buitengewoon onverschillig en superieur gezicht.

Buiten al die personnages valt, uiterst links, een man op, die door

---

(1) De menselijke zwakheden en gebreken werden toen voorgesteld onder vorm van duivels, wangedrochten of « narren », of van meer natuurlijke figuren, als keien e.d.m. Keisnijden (of Narrenschneiden) betekent dan ook het verwijderen van gebreken. Het is merkwaardig, dat Brueghel zijn prent ontwierp in 1557, het jaar waarop Hans Sachs de beroemde klucht « *Das Narrenschneiden* » publiceert.

(2) De bontzoom van de toog duidt dit aan, en het urinaalmandje sluit elke twijfel uit.

(3) Hij draagt wel degelijk de kledij der XVIde eeuwse geestelijken. De vergissing van de heer van Gils, die hem voor een vrouw hield, lijkt me niet te verklaren. Zie **J.B.F. VAN GILS.** *Een andere kijk op Pieter Bruegel den Ouden.* 's Gràvenhage, 1940, in — 8°, ill. — blzz. 53-62, het hoofdstuk **Den Deken van Ronse in Vlaenderen of Het huis van Nemesis ?**

een helper onderzocht wordt : zijn linker voet steekt in een zgn. Keulse pot. In het deurgat zelf staan drie personen. De eerste, die met de hoed zwaait, draagt een dikke monnik op de rug. Die monnik draagt een lepel in de gordel, en is gevolgd door een andere, die met beide handen de kaputze laat afgleiden. Van op de straat, ten slotte, kijkt een nieuwsgierige spottend binnen.

Van die naamloze ets — 423 mm. hoog en 274 mm. breed — zijn twee staten bekend :

I. de eerste, zojuist beschreven, de enige door G. Hulin de Loo en R. van Bastelaer vermeld (4);

II. de bijgewerkte plaat. Op de voorgrond van de ets werd een schitterende, triomferende medicus gegraveerd, en een zittende hond

in de linker benedenhoek. De monniken in de deurpost zijn bijgeëtst, en in leken veranderd (5). Opvallend is, dat de bijwerking van de

(4) **G. HULIN DE LOO** & **R. VAN BASTELAER.** *Peter Bruegel l'ancien son œuvre et son temps. Etude historique, suivie de catalogues raisonnés de son œuvre dessiné et gravé.* Brussel, 1907, in-4°, ill., blz. 258; en **R. VAN BASTELAER.** *Les estampes de Peter Bruegel l'Ancien.* Brussel, 1908, in-4°, ill., blz. 59/60, nr 192.

(5) **F.W.H. HOLLSTEIN.** *Dutch end Flemish etchings, engravings and woodcuts.* Ca. 1450-1700. Amsterdam, 1948 — (tot nog toe 8 vol.), in-4°, ill., d. III, blz. 293, noemt dit een 1ste staat. Hij vermeldt echter terecht dat de hond gecopiëerd is naar de zgn. Meester van het Huisboek (**J.C.J. BIERENS DE HAAN.** *De Meester van het Amsterdamsch Kabinet.* Amsterdam, 1947, in-8°, ill., blz. 36, nr 72 en pl. 72 — alhoewel de toeschrijving aan dien Meester werd bevochten, zie **A. von WURZBACH.** *Niederländisches Künstler-Lexikon.* Wien, Leipzig; 1906-1910, 3 vol. in-4°, d. III, blz. 293). Volledigheidshalve : die hond komt nog voor op een prent van Crispijn van de Passe, *Adam en Eva* (Fr. & v. d. K., nr 54).

monniken, op de twee mij bekende eksemplaren, al even afgesleten blijkt als de rest van de plaat, terwijl hond en centrale figuur zonder twijfel vers gegraveerd zijn. Dit leidt tot het aanvaarden van een derde, (verloren gegane) staat, tussen I en II : een mildering van het te bitsig hekelen op de Mendicanten.

De prent draagt, sinds het verschijnen van Hulin de Loo en van Bastelaer's reeds vermelde boek over Pieter Brueghel (6), doorgaans de benaming « **De Deken van Ronse in Vlaenderen** » of « *le Doyen de Renaix* » — en per slot van rekening past dit nogal goed. Te dien tijde waren slechts twee eksemplaren van « De Deken » bekend, beide te Leiden, onze staat **I** op het Prentenkabinet aldaar, en onze staat **II** in de bibliotheek van Thysius. Op de afdruk van het Prentenkabinet heeft een vroegere eigenaar een en ander met inkt bijgeschreven en de datum, helaas gedeeltelijk uitgewist « *26 Juni 159.* ». Zo pende hij naast het uithangbord « *In den Eyndtvogel* » en op de zoom van de geestelijke toga « *Den Deken van Ronse in Vlaenderen* ».

Het lijkt me niet waarschijnlijk dat de auteur van de geschreven bijvoegingen een bestaande traditie wilde neerschrijven : anders had hij « In den Eyndtvogel » weggelaten, of het er alléén opgeschreven. Bovendien is hij blijkbaar geen inwoner van het graafschap Vlaanderen, noch wellicht van de Zuidelijke Nederlanden. Een Vlaming had geschreven « Den Deken van Ronse » kortweg. Oppervlakkig bekeken is die benaming trouwens niet zo mis. Ronse was alom bekend om zijn bemanen of belezen van gekken in de Sint-Hermeskerk (7), en waren het niet gekken die een kei hadden ? Dit « geneeskundig » aspect werd trouwens vroeger reeds onderzocht (8). Maar laten we eerst twee veronderstellingen weerleggen, nml. dat de plaat een persoonlijke allusie was op Petrus Titelmans, — of dat de geestelijke een vrouw zou zijn, een Nemesis.

Magister Petrus Titelmans, S. T. L. (9), deken van Ronse, verbleef sedert 1545 niet meer te Ronse. Hij was toen gedelegeerde inquisiteur voor Vlaanderen geworden, en resideerde sinds 1554 regelmatig te Kortrijk, waar hij een prebende genoot. Het is dus wel heel

---

(6) Zie noot 4.

(7) Het is hier niet de plaats, om uit te weiden over de Sint-Hermes cultus te Ronse. Het volstaat erop te wijzen dat het meest overzichtelijke te vinden is in : **J.B.F. VAN GILS.** *O. c.*, blz. 56-58; **E. VAN HEURCK.** *Les Drapelets de pèlerinage en Belgique et dans les pays voisins.* Antwerpen, 1922, n-4°, ill., *sub v°* RENAIX; en ten slotte : **O. DELGHUST.** *Renaix à travers les ages.* Ronse, 2de uitg. (1936), in-8°, ill., blz. 84 vv. Het is dank aan dit werk, waarvan blz. 85 een reproductie is van onze prent, dat het onderwerp van « De Deken van Ronse » zo algemeen bekend is.

(8) Zie verwijzingen in **J.B.F. VAN GILS,** *O. c.*, blz. 53, en **G. HULIN DE LOO & R. VAN BASTELAER.** *L. c.*

(9) Zie over hem **H. DE VOCHT.** Art. *Titelmans (Pierre)*, in : BIOGRAPHIE NATIONALE, d. XXV, kol. 553-559. Titelmans was geboortig van Hasselt, dus geen « gemeene fanatieker en Ronsenaar... (die) de deken der zotten werd genoemd... » zoals sub 9 (De Chirurgijn van Ronse) in een volledig onjuist commentaar staat op de strook « Pieter Bruegel de Oude », van de C.P.O. te Leuven.

waarschijnlijk, dat Petrus Titelmans, zo hij het ooit gedaan had, in 1557 wanneer Brueghel de prent ontwierp, geen gekken meer belas, — afgezien van het gevaar dat er uiteraard aan verbonden was, een Inquisiteur zo duidelijk te bespotten (10). Hoe het ooit mogelijk was de afgebeelde clericus voor een vrouw te houden (11) en hem (ze) dan Nemesis te noemen, blijkt niet te verklaren. De man draagt kennelijk, en ontegensprekelijk het clericaal habijt uit de XVIde eeuw.

Wat anders dan een persoonlijke allusie (12) heeft Pieter Brueghel de Oude bedoeld in deze evenwichtige prent, waarin het oog van de toeschouwer door een S-vormige compositie geleid wordt van aan de deur over zes typen van klanten naar een zevende, de « geopereerde » vrouw. De tekening van Brueghel, die de naamloze etser tot model diende, heeft een ruimere bedoeling, terwijl mag aangenomen, dat elke groep (en misschien elk personnage op zichzelf) nog een eigen symbolische betekenis heeft. De prent is inderdaad van 1557, een jaar na de « Zeven Hoofdzonden » en twee jaar vóór het schilderij de « Spreekwoorden » (Berlijn). Ze ontstond in een tijd waarop overdadig veel spreekwijzen en symbolen in beeld zijn gebracht (13), « al behoeft men nu niet achter ieder beeld een spreekwoord te zoeken » (14).

Wat is nu eigenlijk Brueghel's bedoeling geweest, toen hij « Den Deken » ontwierp ? Het ligt voor de hand, dat hij een spotprent wilde maken op al diegenen, die de genezing van kwalen beloven, en te beginnen met de « uitbaters » van bedevaartplaatsen, — gepersonificeerd door de opererende geestelijke. De satire is bitter : bezie de ernstig doende clericus, en de naïeveling die zich krampachtig, maar te vergeefs verweert; hij zit in de handen van uitbuiters. De volgende genezer is een kwakzalver. Diens manier van handelen is goed weergegeven : hij gaat rustig door, vóór de laboratorium-enscenering, en de klant is getypeerd. 't Is een stakker, door bier bedwelmd, — in de hand houdt hij de kroes nog vast — zodanig dat hij zich gedwee laat doen. Roepen doet hij nochtans : zijn tong ratelt in het vierkant raampje van zijn mond. Ten slotte de arts. Hij draagt de met bont

---

(10) Wie aan dit gevaar twijfelen mocht, leze wat Pater **E. de MOREAU.** *Histoire de l'Eglise en Belgique. IV. L'Eglise aux Pays-Bas sous les ducs de Bourgogne et Charles-Quint. 1378-1559.* Brussel, 1949, in-8°, ill. (MUSEUM LESSIANUM. SECTION HISTORIQUE, XII), schreef kap. drie, par. 6 en 8.

(11) Zie noot 3.

(12) Alhoewel Brueghel, die te Aalst in leer was geweest en stellig de Sint-Hermesverering kende, is het best mogelijk, zoniet schier zeker, dat het « belezen » te Ronse hem de compositie ingaf.

(13) En niet alleen bij Brueghel. Zie de lijst van 94 spreekwoorden die voorkomen op de « Blauwe Huik », plus de 48 andere die Brueghel bij hetzelfde onderwerp van pas bracht, blz. 196-210 van **L. LEBEER.** *De blauwe Huyck,* in : GENTSCHE BIJDRAGEN TOT DE KUNSTGESCHIEDENIS, d. VI (1939-1940), blz. 161-229.

(14) Dit is eigenlijk de liminaire waarschuwing in **J.G. VAN GELDER & J. BORMS.** *Brueghel's zeven deugden en zeven hoofdzonden,* in : BEELDENDE KUNST, d. XXV (1938/9), afl. 10 en 11.

omzoomde doktersmantel, en op het hoofd een gevuld urinaalmandje. Zijn klant is een vrouw, die blijkbaar vol vertrouwen beroep deed op zijn wetenschappelijke vaardigheid; wellicht is de bedoeling aan te tonen, dat vrouwen gemakkelijker dan mannen (die op bedevaart gaan of een beunhaas raadplegen) de moed vinden een dokter bij te roepen (15).

In Brueghel's ogen is ze er niet wijzer om. Precies lijk al diegenen, die geloven aan genezing-door-andermans-tussenkomst, heeft ze « de kei ». Allen zijn ze onherroepelijk en ongeneesbaar gek : kijk naar haar schoot, zie naar het papiertje op de grond naast de geestelijke. Er liggen reeds uitgesneden keien in : net of er een nieuwe uitwast, telkens er een uitgesneden werd.

Wat er ook van zij, de geneeskunde is een beroep, dat lonend is. Het gebouw, waar het wordt beoefend, is een « huis van nering », wat wel de titel is, die Brueghel aan de prent gaf, en ten andere voluit schreef op de banderol, die aan het gordijn van het laboratorium gespeld is : THVIS VA̅ NERI̅ (= t' huis van neri*n*[*g*]).

De heer van Gils bracht de veronderstelling naar voor, dat elk personnage een spreekwijze uitbeeldt (16). De dikke, zich krampachtig werende man, die links op de voorgrond in een zetel zit, en een ellemaat (?) in de gordel heeft, zou zeggen : *wie niet meet met de rechte el, die komt voorzeker in de hel.* De geduldige patiënt in het mandje *blaast het vuur aan,* en *leeft uit de korf zonder zorgen.* De man, die wat verder met een vervaarlijk mes zit, en een voet op een vilten hoed houdt, die roept dan : *die voet houdt, vilt genoeg* (= qui *tient le pied, aide à écorcher). De* klant van de kwakzalver verkondigt, dat *als de wijn is in de man, de wijsheid is in de kan,* terwijl zijn klepelachtige tong in zijn vierkante mond *ijzer slaat* (17). Daarenboven moet de uil, op de leuning van een zetel, de menselijke dwaasheid verzinnebeelden.

Alhoewel ik er met klem wil aan herinneren, dat men niet hoeft « achter ieder beeld een spreekwoord te zoeken » (18) meen ik, dat de heer van Gils het ditmaal wel bij het rechte eind heeft. Zelfs zou ik voorstellen er nog een paar XVIde eeuwse spreekwijzen bij te voegen. De patiënt in de mand illustreert het gezegde « *door de mand vallen* » (druipen of zakken) (19) en *Roem verschiert door oodmoedt* (20); de geweldigaard met het groot mes is ook tot de tanden gewa-

---

(15) Het is opvallend, dat schier alle prenten die een medicus in de uitoefening van zijn beroep vertonen, een vrouwelijke patiënte weergeven.

(16) *O. c.,* kap. II.

(17) De toepassing van een Franse spreekwijze op de geopereerde vrouw is overbodig. Een beter bekend zijn met het Nederlandse strafrecht had deze vergissing voorkomen; zie verder.

(18) Zie noot 14.

(19) Spreekwoord 105, zie noot 13.

(20) Spreekwoord 1, op de Schijndeugden van Marten Peeters, afgeb. in **L. LEBEER.** *O. c.,* blz. 165.

pend (21), of zegt : *ten sijn niet al kokken die lange messen draghen* (22). *Twee sotten in eenen cappruyn* (23) zijn kennelijk de twee klanten in het deurgat, waarvan er een een muts zwaait, en de andere draagt. Wellicht kon een kenner van de XVIde eeuwse spreekwijzen er nog wel andere bij deze prent van pas brengen.

Maar laten wij de compositie anders bekijken. Er zijn zeven groepen — al zijn er twee die slechts uit één personnage bestaan. Die zeven groepen zijn ook de zeven hoofdzonden. Elk van de zeven groepen vertoont een iconografisch thema, dat eigen is aan een der Hoofdzonden. Laten we de S-vormige compositie, groep per groep volgen, en beginnen wij met de laatste.

De vrouw rechts op de voorgrond, is de ontucht, de Onkuisheid. Aan de leuning van haar stoel zijn de gebundelde roeden vastgemaakt, waarmede de hoer eertijds openbaar werd gegeseld (24). Bij de kwakzalver zit een man, die een kroes (het meest voorkomend attribuut van de onmatigheid, van de Gulzigheid) in de hand houdt (25). De schuwkijkende geweldigaard, die dan komt, draagt verscheidene herinneringen aan de Gramschap, die ook op Brueghel's gelijknamige prent (26) voorkomen : een arm in een mitella, een groot mes, en kneuzingen. De Hovaardige is min gemakkelijk te ontwaren in de gek die door de mand zit : de drinkbeker, de « roemer » verwijst naar het in noot 20 vermelde spreekwoord, terwijl het blazen in de vuurpan een voorafbeelding is van de alchimist die, in zijn hoogmoed, metalen wil omtoveren. Bij « de Deken » worden de ogen uitgestoken, wat wel Nijd is ! terwijl de man, links ervan, de voet heeft in een der hoofdbestanddelen van de Gierigheid (27), in de zgn. Keulse pot, die tot spaarpot diende. De laatste, — of zo men wil de eerste groep — is een schampere allusie op de bedelorden : de Mendicant is dik en vetgemest, zijn luiheid voert hem ertoe, zich door een arme gek te laten dragen (28).

Laten wij de lange ontleding van deze éne prent samenvatten.

De zeven Hoofdzonden, zijn hoofdzaak, wijl de talrijke spreekwijzen bijzaak zijn. Op een enigszins anticlericale manier worden de arme gekken bespot, die geloven dat men ze van hun kwaal kan ontlasten. Maar bitter worden diegenen gehekeld, die — of geneesheer, of beunhaas, of bedienaar van een pelgrimage, — ze « in de [domme] gans » aanlokken waar ze hun « **Huis van nering** » inrichtten.

---

(21) Spreekwoord 101, zie noot 13.
(22) Spreekwoord 54, *ut supra.*
(23) Spreekwoord 92, *ut supra.*
(24) Deze scène komt trouwens voor op de prent **Ontucht,** Van Bastelaer, nr 136.
(25) De **Gulzigheid,** Van Bastelaer, nr 129, legt hoofdzakelijk de nadruk op de dronkenschap.
(26) Van Bastelaer, nr 125.
(27) Van Bastelaer, nr 128.
(28) Schrik voor de Inquisitie heeft hier zeker de (verloren) tussenstaat doen ontstaan, waarin de monniken in vette leken omgetoverd zijn.

Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw

De bekering tot het Kristendom

Niets is zo moeilijk — dit geldt trouwens voor de meeste dorpen — dan zelfs benaderend vast te stellen wanneer de bewoners van het grondgebied van Denderleeuw tot het Kristendom werden bekeerd en wanneer de hiermee in verband staande geloofsverkondiging plaats vond. Evenmin vond de vraag wie hen de Evangelische waarheid kwam verkondigen een bevredigend antwoord.

Ursmarus of Amandus ?

Twee grote geloofsverkondigers hebben persoonlijk en (of) door hunne volgelingen bijzonder in de Denderstreek gewerkt, nl. de H. Amandus en de H. Ursmarus.

De **H. Ursmarus** (geboren te Floyon bij Avesnes in 644 en overleden te Lobbes in 713) heeft in de Denderstreek gepredikt en was geruime tijd als missiebisschop in Vlaanderen werkzaam (1). Hij verkoos, na gedurende enige tijd als abt de abdij van Lobbes in opdracht van Pepijn te hebben bestuurd, omstreeks 690 deze plaats vrij te maken voor de H. Erminus, om, zoals hij beweerde, « beter de Vlaamse grensgebieden voor het ware geloof te kunnen bewerken » (2). Naast goederen gelegen in « Alosta in pago bragbattensi », eigendom van de abdij van Lobbes, zijn er twee stichtingen van de H. Ursmarus geweest in het Aalsterse, nl. éne te Affligem en éne te Aalst zelf (3).

Al valt de streek van Aalst dus binnen de werkkring van deze missiebisschop, toch gaat voor de kristianisering van Denderleeuw onze voorkeur naar de **H. Amandus** (overleed in de abdij van Elnone, door hem gesticht, in 675 of 676). Er zijn voor- en tegenstanders van deze stelling en wel vooral wat betreft de aanwezigheid van de heilige zelf in deze streek. De schrijver van de « Vita Berlindis » beweert dat de zuster van Amandus is getrouwd geweest met Adolardus, heer van Meerbeke. Dit ware zeker een niet te versmaden argument ten voordele van de aanwezigheid van Amandus in de Denderstreek. Deze bewering wordt evenwel afgewezen o.m. door Prof. Van der Essen en

(1) G. BOEYKENS : **de H. Ursmarus, apostel der Denderstreek,** in « Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van Dendermonde, III R. — D. I.

(2) P.A.M. ZIMMERMAN : **Kalendarium Benedictinum,** I D., blz. 69. Herder, Wien, 1933.

(3) Volgens BEDA REGAUS had Ursmarus een klooster gesticht te Aalst; volgens WARICHEZ te Affligem en volgens DOM IDESBALDUS VERKEST VAN WINGENE op beide voornoemde plaatsen. Cfr. **Affligemensia,** afl. 2, 1945, blz. 17-21.

E.P. de Moreau, die de « Vita Berlindis » verschuiven tot de 9e eeuw. Pastoor-deken Walters verdedigt, niet zonder bewijsvoering, de overlevering die aan S. Amand de missionering van de streek toeschrijft (4); Kanunnik Floris Prims is geneigd het woord « Donau », in de « Vita Amandi », te vervangen door « de Dender » (5).

Deze veronderstelling ten voordele van de H. Amandus vindt steun in het feit dat menig kerk in de Denderstreek aan de heilige is toegewijd (6), wijl tal van legenden over hem tot nog toe onder het volk voortleven, o.m. te Erembodegem, Liedekerke, Ninove, Pollare en Schendelbeke (7), evenals te Denderleeuw, waar Amandus een monster, dat de streek onveilig maakte, doodde (8). Bevat een legende niet immer een kern van waarheid ? Daarbij mag gewezen op de plaatsnaam te Denderleeuw-Bakergem « Mansborre », van S. Amandusborre en op de uitgestrekte goederen die de abdij van Elnone, gesticht door S. Amandus, te Ninove bezat (9).

Uit deze verschillende overleveringen, geloven wij toch te mogen besluiten dat de H. Amandus niet vreemd is geweest aan de kerstening der Denderstreek, al werd zijn bekeringswerk later voortgezet door andere geloofspredikers, de H. Ursmarus niet uitgesloten.

De Parochiekerk.

De H. Amandus is de huidige titularis van de kerk van Denderleeuw. Volgens Beda Regaus (10), die C. van Gestel naspreekt, is het

(4) J. WALTERS : **Ninove en omstreken vooral uit kerkelijk oogpunt beschouwd.** Ninove, 1937.

(5) FL. PRIMS : **De Kerstening van België,** in « Streven », 8e Jg., nr 4, Mei 1941, blz. 384 v.

(6) Aspelare, Denderhoutem, Denderleeuw, Iddergem, Nederhasselt, Outer-Herlinkhove, Schendelbeke, Smeerhebbe, Viane. Zes, van de 26 verspreid over het bisdom Gent, behoren tot de dekenij Ninove. — Verder te Erembodegem een S. Amandskapel en -put, evenals de S. Amanduskapel te Denderwindeke.

(7) Cfr. J. WALTERS, o.c.

(8) Alfons de Cock, de grote folklorist (cfr. Land van Aalst, jg. II, nr 1, blz. 1-13), gewezen schoolhoofd te Denderleeuw, geeft deze legende weer als volgt : « Amandus, verjaagd uit het huidige Erembodegem, kwam over de Dender terecht bij een groep arme landbouwers en vissers. Zij hadden veel te lijden van een gevaarlijk dier, naar alle waarschijnlijkheid een leeuw, die zij niet vermochten te doden. Een algemene klopjacht werd ondernomen met de zegen van Amandus. Door een goedgemikte pijl werd het gevreesde dier neergeschoten. Amandus oogste hierdoor bijval en mocht vrij prediken over de ware God. Later bouwde hij hier een kapel, waarin hij de H. Mis kon opdragen. Na de dood van Amandus werd een kerk gebouwd en geplaatst onder de bescherming van de grote heilige. Deze succesvolle jacht was niet slechts oorzaak van het godsdienstig leven op de gemeente, maar werd tevens de aanleiding waarom men in het vervolg deze plaats « Leeuw » is gaan heten ».

(9) H. VANGASSEN : **Geschiedenis van Ninove,** D. I, blz. 62, 63.

(10) « Leeuw seu Denderleeuw, pagus primo lapide ab Alosto ad Teneram fluvium in Comitatu et decanatu alostensi Ecclesia praeter Virginem Mariam, patronum habet S. Amandum », in **Bona abbatiae Hafflighemensis juxta M.S. hic asservatam.** Beda Regaus ontleent dit aan Cornelius van Gestel, Historia Sacra et profana archiepiscopatus Mechliniensis, II, blz. 157.

niet altijd zo geweest, maar was de kerk oorspronkelijk (eveneens) toegewijd aan O.L. Vrouw (10 bis). Dit ware een litteken dat zou pleiten voor de oudheid van de parochie en voor de stichting ten tijde der Karolingers (11).

Maar, afgezien van de hogergenoemde bewering van Beda Regaus, en vooropgesteld dat de kerk van ouds de H. Amandus was toegewijd, dan zou de stichting met enkele tientallen jaren dienen verschoven, maar toch zeer oud blijven. Immers de kerken toegewijd aan de eerste missionarissen, als S. Amandus, S. Elooi, S. Huibrecht, S. Maarten, S. Bavo, S. Gorik e.a. gaan als zeer oude stichtingen door.

Trouwens ook de tiendenindeling, evenals de tiendenomschrijving, spreekt voor de oudheid van de kerk. « De parochiën, die een eigen tiendenomschrijving hebben, mogen als primitief zelfstandige parochiën aangezien worden » (12). Dit geldt zeker voor Denderleeuw.

Wij mogen dus aannemen dat de doorgevoerde kristianisering ten laatste plaats greep in de 8e eeuw en dat er alsdan een parochie werd gesticht. Geleidelijk werd het heidendom door het kristen geloof verdrongen en de heidense gebruiken uitgeroeid of verkristelijkt.

Vicuskerk of Villakerk ?

Nopens het ontstaan van de kerk dient nog een andere vraag onderzocht, nl. deze : hebben wij hier te doen met een vicus (= dorpskerk) of met een villa- (= domeinherenkerk) kerk ?

Volgens J. Laenen (13) zijn « de meeste kerken in de streek tussen Dender en Schelde, ... en het Land van Aalst eigenkerken of herenkerken ». Toch waren er in deze streek vrije kerken, namelijk bidplaatsen gesticht door de eerste geloofspredikers en de bewoners (14). Zij werden gesticht als vrije kerken, in het belang van de bevolking en door het volk, mits goedkeuring van de bisschop, maar werden later afhankelijk van een heer of een abdij.

Voor de oprichting van de kerk te Denderleeuw als vrije kerk, pleit ook de ligging, nl. in de nabijheid van de Dender. « Daarbij herkent men veelal de vrije kerk aan de plaats waar zij werd gebouwd... nl. langs de boorden van een rivier of langs oude verkeerswegen, dus een gunstige plaats voor de bevolking » (15).

Wij menen te mogen besluiten dat de kerk van Denderleeuw van in den beginne een dorpskerk of vrije kerk was, gesticht in de Karolingische periode, wellicht eerst toegewijd aan O.L. Vrouw en later, bij de vernieuwing, aan de H. Amandus.

(10 bis) De kermis — herinnering aan de kerkwijding — wordt gevierd op de laatste Zondag van Augustus, ... niet in verband te brengen met het feest van O.L. Vrouw Hemelvaart ? — Dit geldt ook voor Liedekerke, dat oorspronkelijk geen S. Nikolaasparochie was, maar 'n O.L. Vr. kerk ... en kermist op Halfoogst.

(11) J. VERBESSELT : **Het Parochiewezen in Brabant tot het Einde van de 13e eeuw.** D. I, blz. 126 v.

(12) ib., blz. 144.

(13) **Kerkelijk en Godsdienstig Brabant,** blz. 46.

(14) DE MOREAU : **Histoire de l'Eglise en Belgique,** D. II, blz. 12.

(15) J. LAENEN, o.c.

De plaats.

Er is geen enkele aanduiding, die er zou opwijzen dat de eerste kerk zich op een andere plaats zou hebben bevonden dan de huidige. Deze plaats schijnt immers de geschikste voor de bouw van een kerk in die tijden, t.t.z. een kleine verhevenheid van de bodem langs de Dender. Een rivier was voor de aanvoer van bouwmateriaal van het allergrootste belang. Een kleine verhevenheid werd gekozen om de kerk te beschermen tegen de regelmatige overstromingen. Daarbij diende de kerk gebouwd op het uiteinde van het toen bestaande dorp, op gronden min geschikt voor bebouwing.

Het eerste kerkje werd in hout opgetimmerd of met leem bestreken, tot wanneer het in de 10/11e eeuw door een Romaanse, in natuursteen gebouwde kerk werd vervangen. Het is niet uitgesloten dat het onderdeel van de toren hiervan nog een overblijfsel is.

De tienden.

Bij de stichting van een kerk bestond het inkomen van de parochie slechts uit de opbrengst van onroerende goederen en giften der gelovigen (16). Alles ging goed de eerste jaren, maar mettertijd werd het een last en werd dikwijls de zorg voor kerk en priesters verwaarloosd. Aldus was wellicht de toestand ten tijde van Karel de Grote († 814), daar hij voorschreef dat aan iedere kerk een hoeve zou worden afgestaan om in haar onderhoud te voorzien. Lodewijk de Vrome († 840) vergrootte het bezit tot een hofstede van 12 bunders land en vier slaven tot het bebouwen van de gronden (17).

De giften van de gelovigen dienden tot het onderhoud van de kerk en de bedienaar, evenals tot steun aan de armen. Zij bestonden uit de opbrengst van de bodem en de veeteelt. Eerst vrijelijk geschonken werden zij door Karel de Grote verplichtend gesteld. Deze tienden — of het tiende gedeelte van de opbrengst van land- en tuinbouw — werden op de meeste plaatsen, ter oorzake van de ontreddering door de invallen van de Noormannen veroorzaakt, door de heren ingepalmd. Dit was ook het geval te Denderleeuw. Onder de druk van de kerkelijke wetten keerde slechts een gedeelte terug naar de oorspronkelijke bestemming. 1/3 keerde naar de kerk terug, wijl de heer 2/3 voor zichzelf behied.

Onder het beheer van de abdij van Dielegem.

De vrije kerk van Denderleeuw evenals een gedeelte van de tienden door de heer ingepalmd werden onder de druk der kerkelijke straffen aan de abdij van Dielegem afgestaan. Wij weten niet in welk jaar deze Norbertijnerabdij in het bezit kwam van de kerk en het altaar (18) van Denderleeuw. Deze abdij (19), in 1140 tot de Norber-

(16) J. VERBESSELT, o.c.
(17) J. WALTERS : **Ninove en omstreken**..., blz. 23.
(18) In de 11e-12e eeuw staat altare (altaar) tegenover ecclesia (kerk). De benaming « ecclesia » omvat al de rechten uitgeoefend door de bezitter, soms heer, over de kerk op zijn domein; « altare » slaat op het ambt en

tijnerorde overgegaan, was reeds in 1146 in het onbetwist bezit van de kerk van Denderleeuw... en zal slechts onder het Schrikbewind der Fransen in 1798 van dit beheer worden beroofd.

Dielegem-Denderleeuw en Ninove-Liedekerke.

Misbruiken en ontevredenheid waren ontstaan uit het feit dat vrije kerken onder het bestuur van leken, en later onder dit van abdijen werden gesteld. Wedijver tussen verschillende abdijen om altaar en tienden van een of ander kerk. Omstreeks 1140 ontstond aldus een betwisting tussen de abdij van Dielegem-onder-Jette en de nieuw gestichte abdij der praemonstratensermonniken van Ninove.

Deze twist met haar beslissingen en gevolgen, is voor Denderleeuw van groot belang, daar deze gebeurtenissen de oudste zijn waaromtrent ons oorkonden zijn bewaard gebleven. Het mag dus aangezien worden als onbetwistbaar uitgangspunt van de geschiedenis van het kerkelijk leven en terzelfdertijd ook van het dorp. De akten alsdan opgemaakt zijn de oudst gekende geschreven bronnen, waarin gehandeld wordt over de kerk van Denderleeuw.

Deze betwisting schijnt niet een uitsluitend kerkelijk karakter, maar ook een politieke ondergrond te hebben gehad.

Het belang der gebeurtenis vraagt een zekere uitwijding, ook al gaat het in de eerste plaats om Liedekerke en slechts bijkomstig om Denderleeuw. De moeilijkheden waren immers ontstaan om het bezit van de tienden en altaarrechten van de kerk van Liedekerke, waarover beide abdijen, zowel Dielegem als Ninove, het recht opeisten.

« **De kerk en het altaar van Denderleeuw,** met alles wat daarbij behoorde aan gronden, tienden, cijns, gebouwen en onderhorigen, evenals één tiende te Erembodegem toebehorend aan de kerk van Denderleeuw », hingen onbetwist af van de abdij van Dielegem.

De kerk van Liedekerke, toegewijd aan de H. Drievuldigheid en O.L. Vrouw, daarentegen, was nog een vrije kerk met een kapittel-gesticht in 1092 door Rudolf, bijgenaamd Evraard van Doornik,

---

de rechten door de priester uitgeoefend (J. LAENEN : **Introduction à l'Histoire paroisiale du Dioc. de Malines,** blz. 65, nota I; J. VERBESSELT, o.c., blz. 302).

(19) « De H. Amandus zou ten jare 606 te Dielegem een college van klerken hebben gesticht (Twijfelachtig !) ... In de 11e eeuw bestond te Jette nabij de O.L. Vrouwkerk een collegium waarvan de toen nog overgebleven broeders een lastig bestaan leefden. Homulphus van Wolverthem trok zich het lot der klerken aan. Hij bouwde hen een bidplaats, terwijl de geestelijken een strengere onderhouding en een verscherpt gemeenschappelijk leven aanvaarden, volgens de regel van de H. Augustinus, en zij anderzijds met nieuwe inkomsten werden bedeeld. Bisschop Walter van Kamerijk kwam hun kerk inwijden op 14 Augustus 1095 — en een priorij werd opgericht — en zijn opvolger, Odo, zegende het kerkhof in op 12 Augustus 1112. Odo schonk tevens aan de geestelijkheid de S. Pieterskerk te Jette, met haar bijkerken te Ganshoren, en deze van Meusegem en van Heembeek » (J. LAENEN : **Kerkelijk en Godsdienstig Brabant,** D. I, blz. 317, 318).

en zijn echtgenote Helwigis, erkend en met voorrechten bedeeld door bisschop Geraard II (1076-1092) (20).

Dielegem steunde haar eisen tegen Ninove op de afhankelijkheid van de kerk van Liedekerke van deze van Denderleeuw. Dit werd evenwel niet aanvaard en later zelfs herroepen (20 bis).

De beide parochiën — Denderleeuw en Liedekerke — behoorden tot dezelfde heerlijkheid, nl. de heerlijkheid Liedekerke- Denderleeuw (21). De opbrengst van de tienden van Denderleeuw gingen voor 1/3 naar de kerk, beheerd door de abdij van Dielegem, de overige 2/3 naar de heer van Liedekerke; de tienden van Liedekerke daarentegen kwamen voor 1/3 aan het kapittel en de overige 2/3 werden verdeeld onder de heren van Liedekerke en Iwein van Aalst, die het bos van Liedekerke met de verder gelegen gemeenten Lombeke (= Essene-Lombeek) en Strijtem bezat door zijn huwelijk (22).

Bij het overlijden van abt Walthelmus van Dielegem, in 1137, maakte Iwein hiervan gebruik in 1140, om de kerk en tienden van Liedekerke en deze van beide voornoemde gemeenten te schenken aan de pas gestichte abdij van Ninove, waar Gillibertus, kanunnik van de kerk van Landen, tot abt was verkozen (23). Deze gift werd in 1146 door Nicolaas, bisschop van Kamerijk, bekrachtigd (24).

De monikken van Ninove, door deze gift aangemoedigd, en zich bewust van de steun van Iwein van Aalst, gezien deze handelde in

---

(20) J. LAENEN : **Kerkelijk en Godsdienstig Brabant,** D. I, blz. 322. — Door de schenkers werd op die wijze vermoedelijk restitutie gedaan van voorheen onrechtvaardig verworven goed en werd een kapittel gesticht, waarbij zich de schenker — en ook voor zijn opvolgers — het recht voorbehield de prelatuur te verlenen (Cfr. J.J. DE SMET : **Recueil des Chroniques de Flandre,** T. II, blz. 754).

(20 bis) J. LAENEN : **Introduction à l'histoire par. du diocèse de Malines,** p. 61, 62.

(21) Mogelijk behaalde de benaming Liedekerke, wanneer er sprake is over de heerlijkheid, de voorrang op Denderleeuw, gezien dit dorp een voorpost was van het graafschap Vlaanderen, over de Dender gelegen. — Nochtans vestigden de heren van Gaver zich niet over de Dender, maar vestigden zich op de linkeroever van deze laatste, waar zij hun kasteel bouwden op het grondgebied van Denderleeuw. Immers de huidige Oude Dender vormde de grensscheiding tussen beide dorpen, zoals aangegeven wordt in de oorkonde van S. Bernardus (1146) : « et sicut Tenera dividit parrochiam de Lewe et eam de Lidekerke », « en evenals de Dender de parochie van Denderleeuw scheidt van deze van Liedekerke,... ».

(22) A. WICHMANS : **Brabantia Mariana,** Lib. III, cap. 38, verklaart dat de kerk en het bos van Liedekerke, met hare aanhankelijkheden Lombeek en Strijtem, tot dan toe onderworpen waren aan de abt Walthelmus.

(23) In « Necrologium percelebris monasterii S. Petri in Jette sive abbatiae Diligemensis juxta Bruxelles », blz. 7 (Ra. Brussel, Kerkel. fonds : Dielegem). De schrijver voegt er aan toe dat zij tot dat ogenblik hadden toebehoord aan Dielegem.

(24) Hieruit blijkt hoe weinig een vrije kerk te zeggen had en dat zij, zonder de steun van de heer — een kostbare voogdij — of een abdij, verplicht was een deel van haar bezittingen en rechten af te staan, ja zelfs zich volledig te stellen onder de voogdij van een of ander abdij. — Cfr. J.J. DE SMET, o.c., T. II, blz. 756 : « ecclesiam de Ledekercke, cum appenditiis suis, vindelicet Lumbeca, Strithem, reverendo fratri nostro Gerardo, Ninivensis ecclesiae abbati et suo capitulo concessimus ».

de zin van de expansiepolitiek van de graven van Vlaanderen, beweerden reeds in 1140 recht te hebben op de tienden van het kapittel, geïnd binnen het domein van de heren van Gavere en van Liedekerke.

Maar Walter, abt van Dielegem, opvolger van Walthelmus, trachtte eveneens in het bezit te komen van deze tienden, met de bewering dat de kerk van Liedekerke afhing van deze van Denderleeuw en de tienden aan zijn abdij toekwamen.

Vandaar ruzie tussen beide abdijen, met naast het kerkenrecht ook een politieke ondergrond, gezien de graaf van Vlaanderen bij voorkeur de invloed van Ninove's abdij over de Dender zag aangroeien, waar de graven van Leuven — de latere hertogen van Brabant — het bij voorkeur met Dielegem hielden.

De beslissing van Nikolaas I, bisschop van Kamerijk, bracht geen onderwerping en er werd beroep gedaan op de tussenkomst van de H. Bernardus, abt van Clairvaux en legaat van de apostolische stoel, die tevens bekend stond als een wijs en heilig man. Bernardus zou de zaken ter plaatse zelf hebben nagegaan (24 bis), want de abdij van Affligem beweert alsdan de grote heilige binnen haar muren te hebben ontvangen, alwaar hij een beslissing heeft getroffen en de oorkonde van 1146, ter beslechting van de moeilijkheden, opstelde. Het is ten slotte een bekrachtiging van de uitspraak van de bisschop van Kamerijk.

Deze oorkonde draagt geen datum, maar gezien er een goedkeuring bestaat van 1146, kan zij niet anders dan tot datzelfde jaar behoren. Het origineel berust in het Rijksarchief te Gent, fonds abdij Ninove. Wij geven het stuk in Nederlandse vertaling.

« In naam van de heilige en onverdeelbare Drieeenheid. Ik, Bernardus, door de gratie Gods abt van Clairvaux genoemd, wens aan alle zonen van de H. Kerk eeuwig heil in Onze Heer Jezus Kristus. Wij beslissen zowel voor de toekomenden als tegenwoordigen, dat de kerk van Liedekerke, op volgende wijze in onze aanwezigheid en deze van de kloosterlingen werd geregeld.

» De abt van Jette stemt er in toe als zijn deel te aanvaarden het altaar en de kerk van Denderleeuw (« Lewes ») met al hare aanhankelijkheden, t.t.z. zowel gronden als tienden, cijns, gebouwen, onderhorigen van beider kunne, of moest er nog iets anders zijn; en evenals de Dender de parochie van Denderleeuw (« Lewe ») en deze van Liedekerke van elkaar scheidt, buiten één tiende in de parochie van Erembodegem (« Erembaldengem ») toebehorend aan de kerk van Denderleeuw, wat de abt van Jette zal bezitten samen met de andere zaken van deze kerk. Zo verkrijgt de abt van Ninove al het overige dat aan de kerk van Liedekerke toebehoort. En opdat deze overeenkomst, verkregen op onze aanmoediging en raad, eeuwig zou bepaald

---

(24 bis) « Indien men mag geloof hechten aan een zeer verspreide overlevering, zou de H. Bernardus, abt van Clairvaux, de H. Mis gelezen hebben in de kerk van Denderleeuw, tijdens een bezoek aan de naburige abdij van Affligem », aldus P. LANGEROK en A. VAN HOUCKE, in « **Oude Bouwwerken in Vlaanderen, Denderleeuw** ». Gent, 1882. — Wij laten deze bewering voor rekening van de schrijvers !

blijven, hebben wij met de aanhechting van onze zegel ondertekend, samen met genoemde bekwame getuigen, hierbij aanwezig, evenals met de instemmende kloosterlingen van beide kerken, nl. van Jette en Ninove.

$. van heer Petrus, abt van de kerk van Affligem;
$. van Robrecht, abt van ter Duinen;
$. van Boudewijn, abt van Châtillon;
$. van Gozuin, abt van Drongen;
$ van Everaard, monnik; $ van Geraard, monnik; $. van Gerald, monnik; $. van Gualfridus, monnik. » (25).

Deze scheidsrechterlijke beslissing van de H. Bernardus werd nog datzelfde jaar bekrachtigd door Nikolaas, bisschop van Kamerijk (26). Op 24 Oktober 1147 volgde de goedkeuring van Paus Eugenius III, wijl ook Hugo van Fosses, generaal-abt van de Premonstratenser Orde, zijne instemming betuigde met de gesloten overeenkomst en verklaarde dat de kerk van Liedekerke nooit aan de abdij van Jette was onderworpen geweest, maar steeds een vrije kerk was (27).

Spijts al deze uitspraken en zelfs een nieuwe verklaring van paus Adrianus IV, opvolger van Eugenius III, in 1155 bleef de vrede tussen beide abdijen niet bewaard.

De opvolger van Walter te Dielegem, abt Henricus, heropende de strijd. De nieuwe scheidsrechterlijke uitspraak van Warinus, abt van Lobbes, werd gevolgd door een nieuw beroep op de bisschop van Kamerijk, die de zaak voorlegde aan de aartsbisschop van Reims. Deze, Samson, bevestigde in 1159 de uitspraak van de H. Bernardus (28), samen met de bisschoppen van Noyon en van Atrecht. Deze beslissing werd bijgetreden door de bisschop van Kamerijk (29) en Hugo, generaal-abt van Premonstreit (30).

Nog bleek de strijd niet uitgestreden. Slechts in 1180 (31) erkende de abt van Dielegem, Hildebrandus dat de kerk van Liedekerke steeds onafhankelijk was geweest van Dielegem, dus een vrije kerk, zodat zij vrijelijk door de bisschop van Kamerijk mocht worden overgedragen en in het bezit gesteld van de abdij van Ninove.

In 1190 bekrachtigde Raas van Gavere, heer van Liedekerke, nogmaals deze beslissing in het voordeel van Ninove en verleende haar gans de tienden te Liedekerke (32), wijl hij haar in 1195 met nieuwe giften verrijkte (33). Dezelfde Raas van Gavere en zijn echtgenote — die meestal te Gavere verbleven — herhaalden in 1210 (34) hun be-

---

(25) Deze oorkonde draagt het zegel van de abt van Clairvaux : « Sig. v̄ Abbatis Clarevallis », daarbij een hand met staf. — Uitgave o.m. in **Corpus Chronicorum Flandriae,** II, 758.
(26) J.J. DE SEMT, o.c., T. II, blz. 757.
(27) ib., T. II, blz. 700.
(28) ib., T. II, blz. 762.
(29) ib., T. II, blz. 762.
(30) ib., T. II, blz. 759.
(31) ib., T. II, XL.
(32) ib., T. II, blz. 802.
(33) ib., T. II, blz. 805.
(34) ib., T. II, blz. 826.

slissing ten gunste van Ninove, evenals de conditie op dewelke zij aan zekere tienden hadden verzaakt, nl. op voorwaarde dat de abt van Ninove voor een kapelaan zorgde, zo dikwijls zij op hun kasteel te Liedekerke (lees : Denderleeuw) verbleven, evenwel niet op Kerstdag, O.L.Vr. Lichtmis, Palmzondag, Witte-Donderdag, Goede-Vrijdag, Paaszaterdag, Pasen, O.L.H. Hemelvaart, Pinksteren, Allerheiligen en Allerzielen (35).

Zo kwam een einde aan de betwisting tussen twee abdijen : Ninove en Dielegem, waarbij de kerk van Liedekerke in het bezit kwam van Ninove en Dielegem bevestigd werd in het bezit van de kerk van Denderleeuw.

HOFSTADE. *J. de Brouwer.*

Rentenboek van het Hospitaal te Herzele (*)

Dit es de Rente vanden hospitale van Herzele.

Cornelis van campene over Gillis baudins up zijn huus ende hofstat die men heet de zwane VI sch. par.

solvit Jan de noese

Rijkaert dyericx over der bussaert de Jonghe up zijn huus ende hofstat gheleghen neven tscaec XXIIII sch. par.

De zelve up zijn huus ende hofstat die men heet tscaec gheleghen neven hospitael III sch. par. III capponen.

solvit pieter vander haghen

Jan de Noesse

Cornelis van campene over gillis baudijns up zijn lochtin die zegher lievens was neven pieters tsdoevers stede III sch. par.

Jan de Noesse

De zelve over gillis vorseit up zijn stede daer neven die grielen tscaestickers was II ½ hoenden ende IIII sch. p.

solvit pieter vander haghe

Jan sernync.

Steven de langhe over Janne den porre up zijn stede die Grielen tscaestickers was II ½ hoenderen ende IIII sch. p.

solvit Jacob de dach

Ghiselbrecht de dach over Janne den porre up zijn stede die lieven tsmets was XIIII sch. par.

Jacob de dach.

De zelve over lynen tsmets gillys tsraets dochtere was up haer stede daer neven gheleghen X sch. par.

pieter vander haghen.

Hier af ghelt cornelis van campene VI sch. par.

solvit Jan tusscaens

(*) Rijksarchief Gent : Fonds Herzele, nr 163. — De namen (b.v. solvit Jan Noese) geschreven boven de bezitters van het rentegoed in **1464,** zijn de eigenaars van ongeveer een kwart eeuw later **(Red.).**

(35) J. LAENEN : **Kerkelijk en Godsdienstig Brabant,** D. I, blz. 323.

Her maerc mueleman over bauden den mey up zijn huus ende hofstat die her mathijs laverdeijs was III sch. par.

solvit baertelmeieus codde.

Rikaert diricx over vrancken den boc up zijn huus ende hofstaet voor dospitael X sch. IX den. par.

solvit Jan vierendeel

Pieter de sceppere over heynderic maes ut zijn huus ende hostede voor dospitael XII den. par.

solvit de weduwe rubbens

Symoen de doeren over Janne den bliec up zijn huus ende hofstede gheleghen neven Gheert boytacx stede ende valt te bamesse III sch. VI den. par.

lieven qunte

solvit Jan de keyesere

Bouden vanden storme over Janne vanden storme up zijn stede an de meere XIIII den. par.

lieven qunte

De zelve over yden vanden storme up zijn stede an de meere X den ø par.

solvit Jan de keijesere.

Gillis ijsenbaert over Joos vanden storme up zijn huus ende hofstede an de meere X den. ø par.

De zelve over Joes den paeu up zijn huus ende hofstede neven soyiers stede VIII den. par.

solvit kornelys lombaert XVIII den. par.

solvit adriaen van Cauwenberghe XVIII den. par.

Jan Yden over Gillis den doeren up zijn hofstede gheleghen an den driesch commende metten ende neven fyerens van panteghem stede III sch. par.

solvit Jan de porre.

Door van Gillis van lins over truyen vanden beyaerde up zijn huus ende hofstede gheleghen an den driesch neven heynderic bogaerts stede V sch. par.

Jan de backere

solvit Jan van herzele Jan vande storme.

Jan heyselinc over Janne daelman up zijn huus ende hofstat die cornelijs van waterloes was XVI sch. par.

solvit philips van Repinghe.

Door van Janne den stoep over Jan hillens up zijn huus ende hofstede die Jans hoedevaren was gheleghen jeghen de halle III sch. par.

De zelve over Janne vorseit hillens die heet pereman up zijn huus ende hofstede gheleghen jeghen de halle II sch. par.

De zelve over Janne van melkenbeke up zijn huus ende hofstat gheleghen jeghen de halle II sch. par.

De zelve over pieteren van tortelboeme up zijn stede daerneven gheleghen V sch. VI den. par.

solvit anthonijs cobbaert.

Jan de soemere over henderic den grave up XII roeden lants lettel min of meer gheleghen in den langhen dryesch neven syns selfs erve II sch. par.

solvit dospital van herzele.

Jan de cleerc over bauden de waghemakere up XIIII roeden lants lettel meer oft min gheleghen an den langhen dryesch IIII sch. par.

solvit philips van repinghe.

Machiel van ijpere over Janne hebbijns die men heet de cupere up zijn stede gheleghen neven Jans tsbackers stede VII sch. par.

De zelve over heyndric dyericx up zijn hofstat neven pieteren van tortelboeme an deen zijde ende metter ander zijde neven Jan hebbins stede IX sch. par.

solvit Jan vanden storme.
Jan waelravens met de weduwe tsweerden up een weede inde roest XVII sch. par.

De zelve over de kinderen tspoerters VII sch. par.

solvit pieter de neve.
Cornelis van panteghem over fieren van panteghem up een dachwant lants ende XLII r. up de cuperstrict X den.

solvit adrian van cauwenberghe.
De zelve over gillijs van welle up ½ dachwant lants III den.

solvit Jan de blaesere.
Boudin de meyere over david de wayere up ½ dachwant lants up tsollevelt dat pieter coeys was III den.

De zelve over trijsen bauduns XVIII den.

solvit de helegheghеest van sente niclaus.
Door van ghyselen pieters up een dachwant lants ½ up tsollevelt IIII den. ø.
hyer af ghelt deen derdendeel Joes boudijns ende dander derdendeel heynderic boudyns ende terde derdendeel de wedue duermans.

De heleghe gheest van herzele over Janne coppens up een dachwant lants ende LXX roeden up tsollevelt VII den. par.

hier af gelt lieven de gorsseme de helt.
Joes vierendeels over Janne coppens up III dachwant lants up tsollevelt bij Jans van langhemeersch veldekin VIII den. par.
ende pieter vander storme dander helt.

Jan van steerten up een stic lants gheleghen upt hoecvelt bij der oerijen van lieven de brauwere ende Joese vanden stoerme VIII sch. par.

Debet de kijndere vander stichlen.

Waer af dat Jan vander stichelen solvit XXIII den.

Doerye van willem van scelveghem, clays de guseme XXIII gr.
solvit marten vanden zijpe

Wauter de meij X den. ø.

Jan de meij solvit hector vanden boerch XXI den. ø.
Dander ghelt boudin de meijere over trijsen boudens

solvit Jan de vos.
Jan de blasere over pieter raes van borste ut een dachwant lants up rueleghem an de couterhaghe dat wouters van herzele was XVIII den. par.

Joes de poetere
De zelve over pauwels creeminc up een dachwant lants up rueleghem neven pieters raes vorseit lant an de willeghen commende van boudine coelyns XVIII den. par.

Door van zegheren boudyns up een dachtwant brocx ter nat gheleghen neven door van gillijs tuscaens an deen zijde ende pieter de doren an dander zijde ende up LX roeden lants gheleghen over yvendale neven door van Janne coppins an deen zijde ende neven Janne minnaert an dander zijde XVI sch. par.

Hier af betaelt Jan de clerc up ½ dachwant broecx ter nat V sch.
solvit willem vanden sijpe.

Item pieter brisaet van dander half dachwant brouecx V sch.

solvit pieter baeiens
Item bussen de zomere up LX roeden lants gheleghen over ijvendale VI sch.

solvit Jan smet.

De wedue vanden oertgate over soyer vanden oertgate up haer stede neven Jan luten VI sch. 4 den. par.

De zelve over Joese de paeu up haer stede neven soyers stede VIII den. par.

vrancke de smet
solvit stoffels vanden abelle IIII gr.

Andrijes doolislaghere over grijelen claijs up zijn stede gheleghen neven trijsen vander stratem XXIIII sch. par.

Ende waert zoe dat ghebrec ware van betalinghen zo soude ment verhalen an de stede van willem den meersman gheleghen neven machiel ghelants stede an deen zijde ende Jans tsmets stede an dander zijde.

solvit Jan van caeymuelen.

Gillijs willaus die men heet de consinken up zijn stede daer buten neven pieteren vanden zaffle an den zijde ende lieven beytacx an dander zijde XXIIII sch. par.

neven Jan hesselinc

Jan de backere over dijeric den backare up zijn stede an den drijesch neven pieteren vanden perre an deen zijde ende boudin de backere an dander zijde XII sch. par.

Hier af ghelt Jan cuertvrient IIII gr. ende Joris de deckere IIII gr. ende dander IIII gr. Jane backers. Jan de beer.

solvit lybette mercks.

Cent vander mooten over Arende vander muelen alias wouters up zijn huus ende hofstede metten veldekene daer inne beghrepen commende achtere an de helle gheleghen nu ter tijt tusschen gillijs tuscaens hofstede an deen zijde ende tsprochiaens hofstede an dander zijde XX sch. par.

Jan de verruwere ende alle...

Copie vanden vervolghe onlancx ghedaen voor scepen van herzele ter causen vander voorseijder renten salmen vinden in scepenen bouc voorseit vanden jare XIIII[I] ende LXV.

De Rente van buten.

Daerop ontfaen van Joes Juliens twee Jaren te weten van kerstmesse XXXIII ende kerstmesse XXXIIII.

Joes Juliens.

Inden eersten te nieneve Gillijs de Remmere over pieter de corte up drie dachwant lants dat gillis coemans was gheleghen up den mans borre in de prochije van heerlichoven IIII sch. par.

(In de marge) dits a.b. betaelt totten nijuwen boecke ergo habetur de reste vanden lettren nyet.

solvit har... de moel.

Cornelis van outere over heynderic van outere up eenen meersch gheleghen ter loets an deen zijde neven Janne vanden moere ende an dander zijde neven heynderic voorseit X sch. par.

solvit Jan bencken.

Jan de corte van reeseghem up ½ dachwant lants achter den lochtinc die piete tuscaens was up den muelen coutere byder muelen XII den. par.

solvit Jan de hoemakere.

Jan de mets up een dachwant lants up de neercoutere VII sch. par.
hier af ghelt pieter de mets II sch. IIII d. par.
Item pieter cortvrient II sch. IIII d. par.
Item pieter de wevere II sch. IIII d. par.

solvit pieter de neve.

Item up een dachwant lants gheleghen neven Jan cleerbouts up den coutere achtere hoerteghem VII sch. par.
hier af ghelt Jan vanden zijpe over Janne boegaerts XIIII den. par.
de zelve over daem fierens II sch. IIII den. par.
de zelve over reynier beerens XIIII den. par.

solvit bastiaen de coeman.
Jan van hontsberghe over betten tsmalen II sch. 4 den. par.

Adrieanne de muldere up de neder cautere naest Janne den hoedemakere XXVIII roeden comt XIIII den.

Door van Janne den cleerc up een stic lants gheleghen up den hoeghen coutere neven gillijs pieters an deen zijde ende lieven den naijere an dander zijde een hoen.

solvit lysbette spiegheleere
Hier af ghelt Jan de spiegheleere gillys zoene up een half lants up tselve stic een vierendeel hoens.

solvit adrian Neckebroec.
Item paerneele tscleercx een vierendeel hoens.

solvit lysbette spyegheleere
Item Jan de spijegheleere over kathelinen tscleercx een vierendeel hoens.
Item Mathijs de spijegheleere over lieven putteman een vierendeel hoens.

Dit naervolghende es de erfvachtichede toebehoerende den hospytale van herzele gheleghen te herzele ghemeten bij goessin van ympe lantmetere int jaer XIIII^{c} ende LXIII.

Eerst de hofstede vanden hospitale metten lochtene ende met den bogaerde
Item up doverste langvelt XCIIII roeden scoef lant.
Item up doverste marliere II bunderen VI roeden scoef lant.
Item up de rijst III dachwant LXXV roeden scoef lant.
Item up tselve velt ½ buender LXXXV roeden scoef lant.
Item de mersch daer onder 1 dachwant XIIII roeden.
Item int schildeken ter nat ½ buender XVI roeden.
Item int haeniken V ½ dachtwant scoef lant.
Item den brouc ter onder brugghen ½ buender LXXXV roeden.
Item up de hofstat ½ buender scoef lant.
Item up de werst als nu wert 1 dachwant XCIIII roeden scoef lant.
Item up dboukers velt 1 dachwant XVI roeden scoef lant.
Item tveldeken in den zueren meersch 1 dachwant XXX roeden tiende lant.
Item up de hofcautere III dachwant LXII roeden een aut dachtwant scoef lants surplus tinde lant.
Item up dueverste doetsvelt 1 dachtwant XXII roeden scoef lant.
Item up tselve velt IX dachwant XCIIII roeden scoef lant.
Item den paerdenbrouc ½ buender LVI roeden.
Item den maymeersch oft speetemersch neffens den paerdenbrouc
" III dachtwant VIII roeden.
Item de heeghde anden maymeersch oft speetemeersch
III dachwant X roeden tiende lant.
Item tveldeken daer neffens V dachwant XXXV roeden.
als nu drij beken veldeken de drie dachwant driendertich scoef
de andere twe dachwant tinde lant.
Item up huendale XXXIII
scoef groot XL Roeden
Item noch een out dachwant aen tsomerhout thienderlant.

Item den groeten brouc nu de schelvergemsche bosschen
X dachwant LXXVIII roeden.
Item tveldeken onder den brouc ant strate 1 buender XLVIII roeden deen dachwant scoef lant dander tindelant.

Aen die viere weechscheede
Item ant sonder hout ½ buender LXXIIII roeden tinde lant.
Item den maymeersch ant speeten brugghe 1 dachwant LXXX roeden.
Item up tspeetencoutere neven den vorseiden maymeersch
III dachwant XX roeden tinde lant.

Item up tzelve velt	½ buendere X roeden scoef lant.
Item inden marghele	II ½ dachwant scoef lant.
Item up tselve velt inden looctin	III dachwant XII roeden een dachwant scoflant dander tindelant.
Item up tselve velt inden houc	1 dachwant XXXV roeden tinde lant.
Item up zueleghem	1 dachwant LXXV roeden scoef lant in reeseghem.
Item inden muisembosch	XVIII roeden.

In de prochie van Meere.

Item te meere boven de vivers	III dachwant.

In Aspelaer.

Inde prochije van Aspelaer ter zueden	1 dachwant ende LXII r.

(*) De Rente vanden ontfangher van Herzele onder cappoenen hoenderen ende

penninckrenten, bedraeght jaerlicx	IX lib. III sch. par.
De kercke van heerzele	VIII sch. IIII den. par.
Den heylighen gheest	VI sch. par.
De prochiaen van heerzele	
Donfanghere van Gheeremborluut	XII den. par.

pieter de neve oest vert
jan sceppere op de weest sijde.

een bunder eevenen X gr.
een dachwant en half ghers.
te maijen XIII grote en halven
tuemaert ghemait.

de somme vanden pachte van Janne
vierendeels bedracht jaerliekx sesse
pont gr. ende selve II lb. par. ende twaleve s. par.
up ontfaen vanden kerssavene.

HERZELE. **M. De Buysscher.**

VAN MENSEN UIT VROEGERE TIJDEN.

Zalven en kruiden

In 1774 woonde Barbara Danckaert, toen 40 jaar oud, geboren te Geraardsbergen, met haar kinderen in een huis in de Hoogstraat aldaar. Zij was de weduwe van Jan Frans Coppens « gaende over het landt met salven ende cruyden », wat zij nu in zijn plaats deed. Zo was ze op het einde van de maand Juni van genoemd jaar er op uitgetrokken aan de kanten van Dendermonde en Boom, om haar « medicamenten » te verkopen. In deze laatste plaats werd ze door een rondgast aangehouden, terwijl ze aan het bedelen was, wat toen allerstrengst verboden was.

Wellicht bracht haar handel haar niet veel op, want ze was verplicht, zei ze, bij de boeren om godswil te eten en te slapen te vragen. Als straf werd ze uit Brabant verbannen. (Dross. van Brab., nr 171).

ST-GENESIUS-RODE. **C. Th.**

(*) Wat volgt werd later bijgevoegd **(Red.)**.

Een onbekend Pastoor van Erembodegem

In de Noorderzijbeuk van de kerk van Alsemberg staat in de muur een kleine kunstig gehouwen zerk van blauwe hardsteen met opschrift:

Bidt voir her giles van berlair priester die was canoïc tsente gorics te Kamerike specialë be(nefact)or des cloisters ende fondato(r) dese(r) kerke (Bidt voor heer Gillis van Berlaar priester die was kanunnik van St. Goriks te Kamerijk bijzondere weldoener van het klooster en stichter dezer kerk).

Deze zerk was uit de borreput van de vroegere herberg « A la Brasserie » op het Winderickxplein opgehaald en aan de straat in de muur van de herberg ingemetseld geworden. Pastoor Jan Bols, lid van de Koninklijke Vlaamse Akademie, ontdekte hem daar, kocht hem in 1895 voor de kerk en liet hem op vorengenoemde plaats inmetselen. Pastoor Bols, die al de oude voorwerpen in de kerk van een, desnoods benaderende, jaartal voorzag, dagtekende de zerk van 1550, maar wist overigens niet wie van Berlaar was (J. Bols, De Kerk van Alsemberg en haar Mirakuleus Beeld, 1910, bl. 37).

De in het opschrift bedoelde kerk is natuurlijk die van Alsemberg niet. In een obituarium van het klooster van Groenendaal (Kon. Bibl. Hs. Inv. II, 155, cat. nr 3665) is van Berlaar aangewezen als volgt: « Her Gielys van Berlaer priester ende **prochiaen van Ernbodeghem** ende rentmeester oft ontfanger mijns heren van Camerijck ». Hij was dus pastoor van Erembodegem en kanunnik van Kamerijk. Of hij « verus pastor » was en werkelijk het pastoorsambt waarnam of alleen maar « persona » was, valt niet uit te maken. Waarschijnlijk toch was hij slechts dit laatste.

Als gestichte kerk zal Erembodegem nog veel minder dan Alsemberg bedoeld zijn, want « voorzeker dateert de parochie Erembodegem van zeer oude tijden » (V. Gaublomme, Erembodegem, verleden, heden, Land van Aalst, 1950, bl. 87). Uit het opschrift alleen reeds blijkt dat de zerk uit een ander heiligdom komt. Voor ons lijdt het geen twijfel, dat het de kapel van het klooster van Zevenborren (St. Genesius-Rode) is, die overigens in de oorkonden (zie verder) steeds « kerk » geheten wordt. De vijver die tegenaan de kloosterkapel lag, heet thans nog Kerkvijver. Die kerk werd gebouwd tussen 1433 en 1467. Van Berlaar begiftigde ze met een geschilderd raam (Wauters, III, bl. 699). Hij werd dus niet te Alsemberg begraven, maar wel te Zevenborren, zoals dit het geval was met zeer veel andere weldoeners van de priorij, o.m. Marten Freyaert, baljuw van Halle, die er overleed en in het H. Dreiëenheidskoor bijgezet werd; Jan van Withem, heer van Beersel; Jan van de Vichte, schout van Brugge, die in 1489 te Eigenbrakel overleed; het hart van Kardinaal Erard de la Marck, bisschop van Luik, e.a. Bij de sloping van de gebouwen (Zie C.T., De afschaffing van het Augustijnenklooster van Zevenborren te St.-Genesius-Rode in 1784, ESB, 1943, bl. 117-163) werd de zerk aldaar vermoedelijk gekocht of weggehaald en als dorpel of deksteen geplaatst aan of op de borreput van de oude brouwerij Nijvel en waarin hij op een schone morgen zal ingestort zijn.

Dat van Berlaar een « bijzondere weldoener van Zevenborren was, blijkt al dadelijk uit een obituarium van dat klooster, waarin men leest dat de « eerbiedwaardige heer Egidius van Berlaer, kanunnik van de kerk van St. Goriks, beroemd weldoener en vriend van ons klooster ons buiten de 100 Franse kronen die hij ons gratis gaf ter stichting van onze nieuwe kerk, daarbij nog voor instandhouding van onze kerkfabriek de opbrengst van zijn goed te **Erembodegem** van het jaar 1436 tot en met zijn dood in 1459, de laatste dag van Januari; deze opbrengst bedroeg jaarlijks 10 grote Vlaamse ponden. Daarenboven legateerde hij ons voornoemde klooster 33 rijnsgulden te heffen op de stad Mechelen. Met het oog daarop en op zijn aanvraag beloofden wij zonder bedrog of argelist 3.000 missen alle weken te celebreren voor hem en zijn familie, wij en zijn opvolgers, in het jaar 1434 op 23 Mei. De voornoemde Egidius offerde bovendien voor de zielen van alle overleden gelovigen met ons 100 rijnsgulden te geven, met de wens dat de boetepsalmen Misereri mei Deus, en met Requiem aeternam enz. a porta inferi enz. en met Collecta Fidelium, enz. door vijf paters van ons klooster alle dagen ten eeuwigen dage zou ge-

zegd worden ter ere van de vijf wonden van Christus. Bovendien gaf hij ons klooster 10 rijnsgulden voor een glasraam in het koor van **onze nieuwe kerk.** Maar bovendien deed hij ons nog andere weldaden tijdens zijn leven » (R.A.B., KA. nr 15504).

Maar niet alleen van Zevenborren, ook van het klooster van Groenendaal was van Berlaar een groot weldoener. Hij schonk het veel geld en goed en verbleef er lang. Bij zijn dood liet hij « alsoe lang hij in onsen godshuyse ghestaen ende met ons ghewoent heeft, alle jaeren voir sinen montcost... 24 Rijnsche guldens » na.

In vorengenoemd obituarium van Groenendaal staan de verschillende giften vermeld, die hij aan dat klooster deed : « gaf een somme van penningen anno 1431, die gedroech meer dan 100 g. peters ende oic hadde hi, in voirleden tijden, ons ghegeven 100 cronen dair wij mede afquyten coren dat wij jairlix gaven uyt onsen hoven van Nyelpirtusen (Nil-le-Pierreux), dair voer wij hem jaerlix hadden bekent met onsen zeghel 5 mudde corens Waverser mate; mer hi en hiefze noyt van ons. Ende noch, synt dat ons cloester verbrant is (1435) ons doechde gedaen heeft. Voer welke weldaet hebben wij hem gheloeft, met onsen bezeghelden brieven, deelachtig te sine, alzo verre als in ons is, alder goeden werken die in onsen cloester gedaen sullen worden. Ende oic voir hem te doen, na sijn doet, gelijc voir onsen bruederen, ende sinen naem met sinen ouders int jaergetide boec te scriven. Ende sijn ouders ende weldaders jaergetide in onsen cloester te begaen, na onse gewoente. Oic is hem geloeft te doen alle weken een memorie... van hem ende sijne ouders ende sijn weldaders ». Item Heer Gielijs van Berlaer gaf ons noch anno 1432, 5 pont gr. Vlaems ende dair omtrent gaf hij ons sijn renten van 2 capelrijen, te gader omtrent 100 clinckaerts oft daer omtrent. Voir deze voirscreven ghiften ende alle ander hier boven ghescreven in ghelde ende in coeren dair omme ghecocht, wij hem ghelooft hebben metten ghemeyn convente dat men alle jaren eweliken duerende, om ons ende ons nacomelinghe, sijns ende sijnre weldadegher jonsten tot ons wairt te bat te ghedencken, gheven sal den brueders in den reefter een pytantie van goeden wine ende oic van spisen, te weten yegeliker tween en eenen halven ghebraden cappuyn, ende dair toe sal men noch twee scotelen van anderen coeste int ghemeyn van boven neder laten omme gaen. Ende dese vs. Pytantie sal alle jaren, ghelijck voirscr. es, ghegeven worden omtrent onser Vrouwen Lichtmisse dach voir oft nae, als den prioer des godshuys ghelieven sal, op eenen vleeschdach als die brueders schuldich sijn te vasten. Item gaf ons dese selve her Gielys int jaer 1451, 50 rinsche guldens tot behulp der nuwen infirmarien te tymmeren. Item gaf noch deselve... int jaer 1453, vijftich Rijnsche guldens en thien gulden croonen, tot behulp onser nuwer infirmarien te temmeren. Item gaf die selve noch in anno 1454 50 rinsche guldens tot behoef der infirmarien. Item opt selve jaer gaf hij 20 rinsche guldens toten priesterstoelen in den choir. Item den jare 1456... tot behoef der selve infirmarije 50 gulden ».

Bij zijn overlijden op 31.1.1459-60 schonk hij op zijn sterfbed nog aan Groenendaal 140 gulden voor het verlengen van het koorgestoelte met het houten gehemelte er achter, evenals een drieluikig retabel van het hoogaltaar; 10 guldens om het blauw ornament van fluweel te helpen betalen; 42 gulden Willemschilden en 30 gulden voor de stenen beelden op het doksaal; Item heeft de selve heer ons noch ghegeven ende quytgescouwen nae sijn doot 12 guldens erflic schuldich was te betalen; Item... ons noch ghelaten ende ghegeven jairlicx ende erflick nae sijn doet 33 guldens opte stadt van Mechelen met sekeren vorwarde ende conditien, te weten datmen alle weken eeuwelick duerende binnen onsen godshuyse 3 missen doen soude van priesters in onsen huyse professet voor die zielen heer Gielys, sijnre ouders ende alle de ghenen dair hi schuldich es voir te biddene ende dair hij begheert voer ghebeden te hebbene. Ende datmen van den vs. goeden oic alle jaer gheven soude de brueders in den reefter eeuwelick duerende drie pytantien, die eene in festo Trinitatis, die ander in festo dedicationis ecclesiae, ende die derde opten dach als men begaen sal sijn anniversarium, ghelijck dese poenten claerliker begrepen sijn in den brieve dair af gemaeckt, metter welcke wij ons tot den vs. last verbonden hebben ».

ST. GENESIUS-RODE. **Constant Theys.**

Bedevaartvaantjes te Lede

Het bedevaartvaantje was eertijds een driehoekige papieren prent, waarop de beeltenis van een heilige of heiligdom is afgebeeld. Op onze tijd behoudt het meestal wel dezelfde vorm, maar nam de verspreiding toe van vaantjes gedrukt op katoen, waarin ook het rechthoekig formaat (processievlag) — veelal op zijde — in het buitenland niet onbekend is. Het vaantje is bevestigd aan een stokje en wordt verkocht aan de bedevaarders, die het als gedachtenis en ook wel als behoedmiddel meenemen naar huis.

De verspreiding van het bedevaartvaantje dagtekent vanaf het begin der 16e eeuw. Het gebruik er van is beperkt tot een klein gebied, waarvan Vlaanderen de kern is en dat zich uitstrekt in het Noorden tot Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Brabant en Limburg, in het Oosten tot Rijnland en in het Zuiden tot Frans-Vlaanderen (1).

De bedevaartvaantjes van de « Nood Gods » te Lede behoren tot de oudste, gezien zij, volgens de kerkrekening, in 1509 reeds werden verspreid. De eerste werden gedrukt door Jan de Mol (2). In 1517 kreeg hij een concurrent in Cornelis Coene van Dendermonde (3). In 1548 en v.j. was de bestelling verdeeld tussen voornoemde C. Coene en « eene vrouwe van Laerne » (4). Adriaan de Bruyckere bezorgde er 82 dozijn in 1572 (5) en Meester Adriaan van Wettere was de bevoorrader van het bedevaartoord in 1574 en v.j. (6); Jan Reaels leverde « pampure vaentkens » in 1634 en Jacobus de Man in 1635.

Uit de 16e of 17e eeuw is geen enkel exemplaar bewaard gebleven. Het oudste, uit de 18e eeuw, dat tot ons is gekomen, stelt de kerk voor zoals zij, na de vernieling door de Geuzen, werd heropgebouwd. Drie

(1) De Katholieke Encyclopaedie, IV, kol. 216. — De verspreiding van het bedevaartvaantje tot Lourdes en toeristische centra behoort tot de periode na de Eerste Wereldoorlog.

(2) « Jan de Mol van 1500 vaenkens 12 P. par. » (Kerkrek. 1509, 1511); « id. 2000 vaenkens 16 P. par. » (Kerkrek. 1512); « id. 1300 vaenkens 10 P. 8 schell. par. » (id. 1513); « id. 1800 vaenkens 14 P. 8 schell. par. (id. 1514); « id. 2300 vaenkens 18 P. 8 schell. par. » (id. 1515); « id. 1800 vaenkens 14 P. 8 schell. par. » (id. 1516).

(3) « Jan de Mol van 1400 vaenkens 10 P. 10 schell.; noch van eenen man van Dendermonde 800 vaenkens 4 P. 16 schell. par. » (Kerkrek. 1517); « Jan de Mol van 1400 vaentkens 10 P. 10 schell.; een man van Dendermonde 600 vaentkens 3 P. 12 schell. » (Kerkrek. 1518); « Jan de Mol ende Cornellis van Dendermonde ghelevert 1100 vaenkes » (Kerkrek. 1527); « Jan de Mol ende Cornellis van Dendermonde 1600 vankens 8 P. par. » (Kerkrek. 1528); « Cornelis Coene van Dendermonde 1200 vaeynkens 7 P. 4 schell. par. » (Kerkrek. 1535); « id. 1100 vaenkens » (id. 1545); « id. 1600 vaenkens » (id. 1547).

(4) « die vrouwe van Laerne van 600 vaenkens; Cornelis Coene heeft ghelevert 1400 vaenkens » (Kerkrek. 1548); « eene vrauwe van Laerne 700 vaenkens; Corn. Coene 1000 vaenkens » (Kerkrek. 1549); « Corn. de Coene van 1000 vaenkens » (Kerkrek. 1556); « id. 1800 vaenkens » (Kerkrek. 1558).

(5) Kerkrek. 1572.

(6) « Meester Adr. van Wettere 1100 vaenkens » (Kerkrek. 1573); « id. 1200 vaenkens » (Kerkrek. 1574, 1575, 1576).

verschillende drukken zijn hiervan gekend. Een ander vaantje geeft een afbeelding van de kerk vóór de verbouwing in 1872. Verder bestaan twee verschillende drukken, de kerk voorstellende na het herstel van de voorgevel en van de toren (7).

Gedurende de 18e en begin der 19e eeuw bezorgde Jacobus Ducaju de afdrukken der bedevaartvaantjes (8). Jaarlijks werden 2500 tot 3000 vaantjes voor de kerk van Lede gedrukt.

Bedevaartvaantje nr 1.

EERSTE VAANTJE. Rechts de « Nood Gods », aan de voet van het kruis, op een voetstuk met Lodewijk XV-versiering, en omringd van biddende en smekende zieken en kreupelen. Boven het beeld, in de rechterbovenhoek, een met lauweren omsierd wapenschild. Midden het vlagje, de kerk zoals deze werd heropgebouwd omstreeks 1600 (9). Links een groepje pelgrims met vlaggen en een wagen door twee paarden getrokken. Het landschap wordt door een paar gebouwen en enkele ongekunstelde bomen gevuld. Langs de bovenzijde en de basis van het vaantje, leest men : « *Loofd den grooten Godt hier boven, die door zijn Moeder weerd om loven; / doet mirakelen in alle stede, en ook door de Nood Godts te Lede* ».

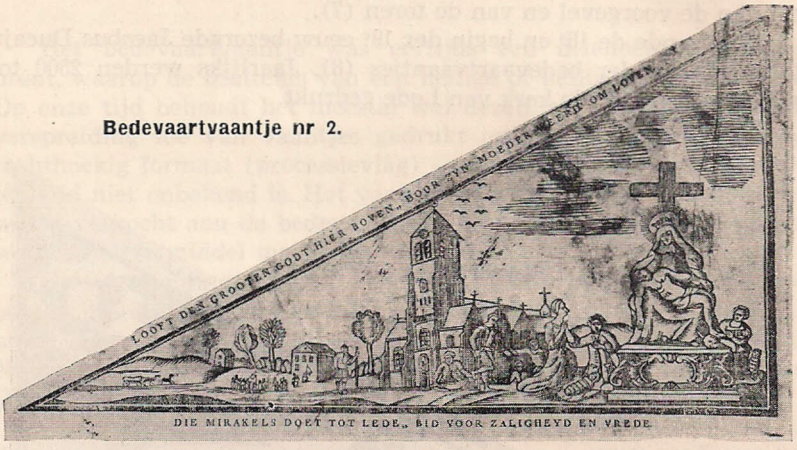
(7) E.H. VAN HEURCK : **Les Drapelets de pélerinage en Belgique et dans les pays voisins.** Anvers, 1922. De schrijver vergist zich op blz. 245, waar hij een tweede type van vlagje, met binnenzicht van de kapel, toeschrijft aan O.L. Vrouw van Lede. Het gaat hier om een vlagje van o. 1775 van O.L. Vrouw ter Muren te Erembodegem.

(8) « aen Jacobus Ducaju over het drucken van 2000 vantjens 3 P. 1 schell. 4 gr. » (Kerkrek. 1746); « id. 1950 vantien 18 guld. 8 st. » (Stokregister, 1754); « Du Caju, boekdrukker te Dendermonde, 2500 vaentjens 12 guld. 10 st. » (Kerkrek. 1803); — « Frans van Hede, boekdrukker tot Aelst, 12 guld. over 2000 vaentjens » (Kerkrek. 1804); 5000 vaantjens (Kerkrek. 1859).

(9) Lieven Lem « heeft aanghenomen te maecken de voorkercke met vijff zijcappellen binnen de kercke van Lede ».

Houtsnede uit de 18e eeuw, met dubbele omlijsting, ongetekend. 17 cm. hoog en 30 cm. breed. Druk zwart-wit.

Bedevaartvaantje nr 2.

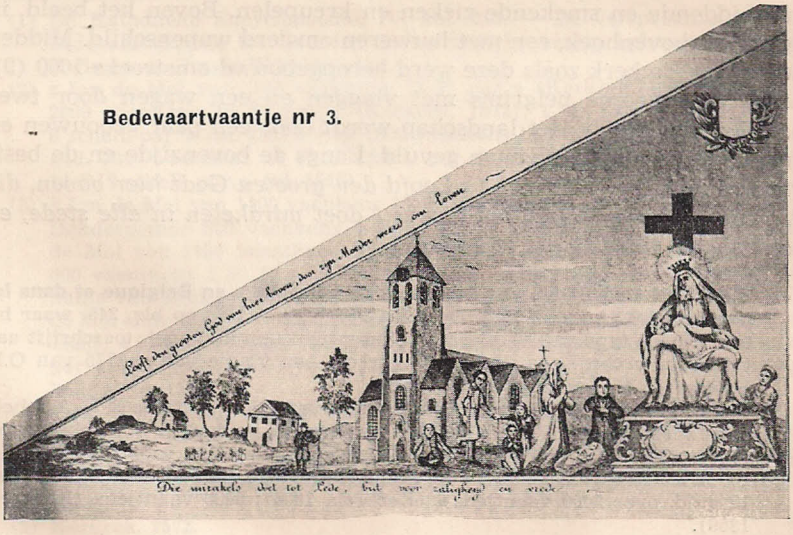

TWEEDE VAANTJE. Zelfde ontwerp als het voorgaande, maar zonder schild en versiering, met als randschrift : « *Looft den grooten God hier boven, door zijn Moeder weerd om loven; / die mirakels doet tot Lede, bid voor zaligheyd en vrede* ».

Houtsnede uit de 18e eeuw; onderaan rechts getekend F.D.C. 16,5 cm. hoog en 31 cm. breed. Druk zwart-wit.

In het Museum voor Folklore te Antwerpen berust een cliché van dit bedevaartvaantje, maar van kleiner formaat nl. 11,5 cm. hoog en 21 cm. breed.

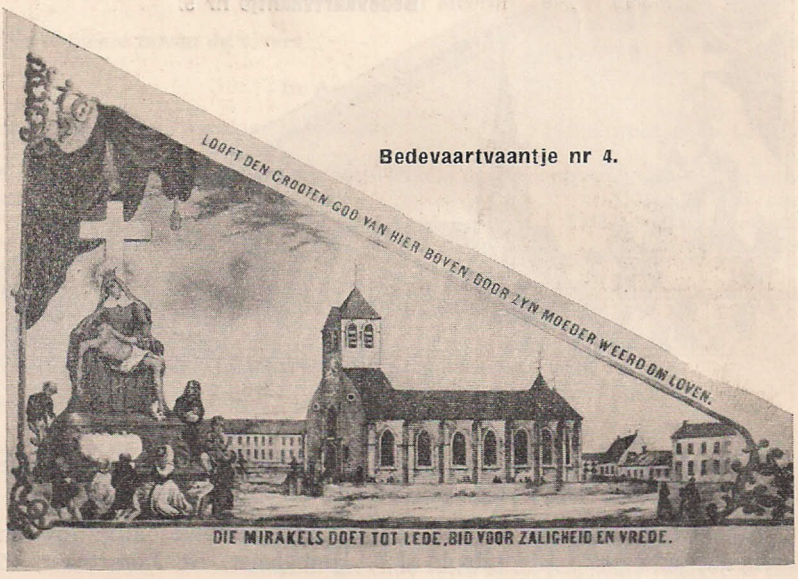
Bedevaartvaantje nr 3.

DERDE VAANTJE. Zelfde ontwerp als de hoger beschreven hout-

snede, maar fijner van afwerking. De Piëta, evenals de andere personen, zijn gemoderniseerd. De wagen is weggelaten. De tekst luidt : « *Looft den grooten God van hier boven, door zijn Moeder weerd om loven / Die mirakels doet tot Lede, bid voor zaligheyd en vrede* ».

Steendruk uit de 18e eeuw, met dubbele omlijsting, ongetekend. 16 cm. hoog en 29 cm. breed. Zwart-wit.

Bedevaartvaantje nr 4.

VIERDE VAANTJE. Links de « Nood Gods », gezeten aan de voet van het kruis, onder een drapering. Zij is omringd van een groep bedevaarders, die tot op het voetstuk zitten. Te midden de kerk, met omheiningsmuur, zoals zij er uitzag voor de herstellingswerken in 1872. Talrijke pelgrims doen de rondgang van de kerk. Verder de woningen van het Dorp. Omschrift : « *Looft den grooten God van hier boven, door zijn Moeder weerd om loven. / Die mirakels doet tot Lede, bid voor zaligheid en vrede* ».

Steendruk, begin der 19e eeuw, in verschillende kleuren, ook paars-wit, met versierde gulden omlijsting, ongetekend. 17 cm. hoog en 30 cm. basis.

VIJFDE VAANTJE. Weergave van de vorige plaat, maar met toren en voorgevel van de kerk, na de verbouwing van 1872. Enige wijziging aan de huizen.

Steendruk, tweede helft der 19e eeuw, veelkleurig, ook zwart-wit en paars-wit, ongetekend. 17 cm. hoog en 30 cm. basis.

ZESDE VAANTJE. Als voorgaande, maar minder aestetisch afgewerkt. De « Nood Gods » draagt een brede mantel, die over haar

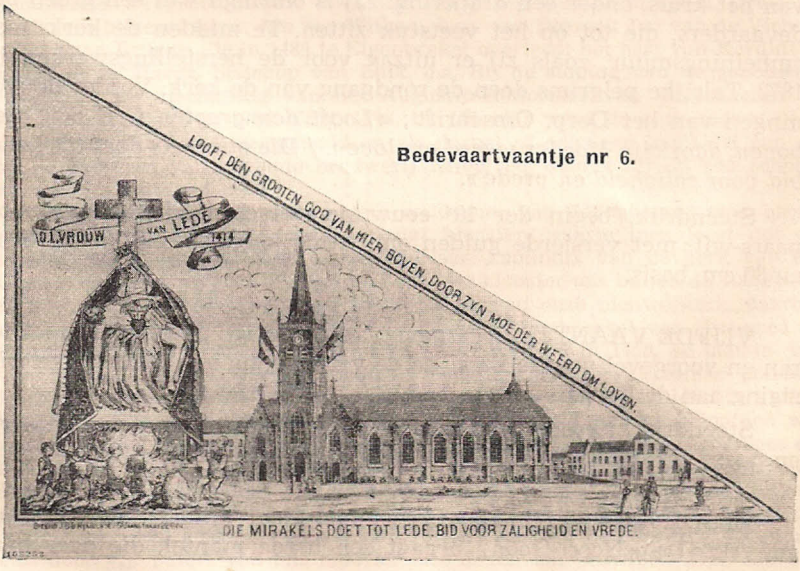
troon hangt, en een sluier in kantwerk. Verder een halssnoer met een gouden hart. Omheen het kruis een banderol, met als opschrift :

Bedevaartvaantje nr 5.

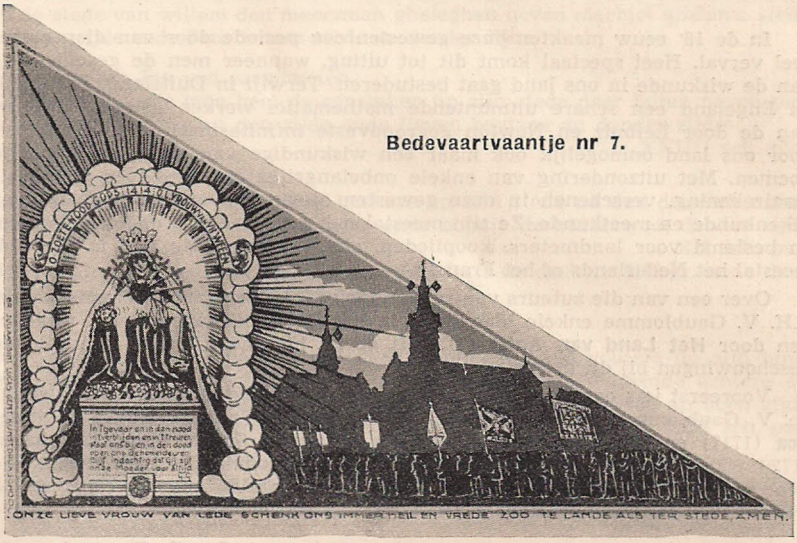
« *O.L.Vrouw van Lede 1414* ». Op de kerktoren wapperen de pauselijke en belgische vlag. Zelfde randschrift als op nummer vijf.

Steendruk, eveneens uit de 19e eeuw, met dubbele omlijsting, ongetekend; uitgever : Steendruk. J.B. Hemelsoet, St Jaanstraat, 22, Gent. 19 cm. hoog en 30 cm. basis. Druk rood-wit.

Bedevaartvaantje nr 6.

ZEVENDE VAANTJE. Links het gekroonde beeld der « Nood Gods », dragende een gouden hart met zwaarden; de Lieve Vrouw zetelend midden wolken en een stralenkrans. Op het voetstuk — dat een schild draagt met roos — staan volgende verzen van G. Gezelle te lezen : « *In 't gevaar en in den Nood, / in 't verblijden en in 't treu-*

Bedevaartvaantje nr 7.

ren, / staat ons bij, en in den dood / open ons de hemeldeuren; / blijft indachtig dat Gij zijt / onze Moeder voor altijd ». Te midden het vlagje de silhouette van bevlagde kerk en gemeentehuis. Rechts een optocht van bedevaarders met vlaggen, o.m. van Aalst en Mere. Langs de basis de tekst : « *Onze Lieve Vrouw van Lede schenk ons immer heil en vrede zoo te lande als te stede, Amen.* »

Steendruk, « Mei 1935 », veel kleurendruk; ontwerp en druk : « Br(oeder) Juliaan, Sint Lucas, Gent — Kunstdrukschool ». 19 cm. hoog en 30 cm. basis (10).

HOFSTADE. *J. de Brouwer.*

O.L.Vr. van Alsemberg

Vroeger kwam de parochie van Liedekerke regelmatig alle jaren ter bedevaart naar O.L.V. van Alsemberg. In 1904 werd de troon, in 1778 door de beenhouwers van Brussel geschonken, op kosten van de bedevaartgangers (de processie, zegt men hier) van Liedekerke hersteld. Verder schonken ze nog twee grote kandelaars, misgewaden, bloemenkaarsen, een O.L.V.-vaandel enz.

Weet iemand meer daarover en eventueel uit andere parochies van het Land van Aalst ?

ST-GENESIUS-RODE. **C. Th.**

(10) Dit vlagje wordt geschonken aan de ruiters ten ommegang, op de 2e Zondag na Sinksen in de voormiddag. — Geen enkel geschreven bron maakt melding van deze paardenommegang. De oorsprong er van kon niet worden achterhaald; « sinds 's mensengeheugenis », voorheen op H. Sacramentsdag.

Jan Vaerman en zijn « Academische Hutspot »

In de 18e eeuw maakten onze gewesten een periode door van diep cultureel verval. Heel speciaal komt dit tot uiting, wanneer men de geschiedenis van de wiskunde in ons land gaat bestuderen. Terwijl in Duitsland, Frankrijk en Engeland een schare uitmuntende mathematici werken aan de uitbouw van de door Leibniz en Newton gegrondveste infinitesimaalrekening, is het voor ons land onmogelijk ook maar één wiskundige van enige betekenis te noemen. Met uitzondering van enkele onbelangrijke werkjes over infinitesimaalrekening, verschenen in onze gewesten alleen eenvoudige boekjes over rekenkunde en meetkunde. Ze zijn meestal met een practisch doel geschreven, en bestemd voor landmeters, kooplieden, enz. De gebruikte taal is dan ook meestal het Nederlands of het Frans.

Over een van die auteurs van rekenboekjes, nl. over Jan Vaerman, schreef E.H. V. Gaublomme enkele bladzijden in het Erembodegemnummer, uitgegeven door **Het Land van Aalst** (1). Wij geven hieronder enkele aanvullende beschouwingen bij dit artikel.

Vooreerst iets over de door Vaerman gepubliceerde werkjes over wiskunde. V. Gaublomme vermelt er twee, nl. het **Bondig Tractaet vande Arithmetica** (1717) en de **Academia mathematica of Oeffen-School vande Wis-konst** (1720) (2). Ook J. Pelseneer in de **Biographie nationale** (3) kent slechts die twee werkjes. Het is echter zeer waarschijnlijk dat Vaerman nog een derde werkje over rekenkunde schreef. Dit blijkt o.a. uit het volgende :

1. Een eerste aanduiding vinden wij in Vaerman's **Bondig Tractaet vande Arithmetica.** Nadat hij heeft uiteengezet hoe men de vierkantswortel en de derdemachtswortel uit een getal trekt, schrijft hij (p. 14 van Deel II) :

« indien iemand meer begeerde om sijnen Weet-lust te voldoen, mag daer toe mijn voorgaende **Tractaet van Arithmetica** of andere Autheuren gebruycken. »

2. De tweede aanwijzing is ontleend aan het werkje **Slot op den Mondt ende Bril op de Neus voor Den Autheur van de gebedelde Academie met naeme J. Vaerman,** geschreven door Ad. Haegheman en F. vander Maele (4). Hierin lezen wij het volgende (pp. 8-9) :

« Komende tot de **thiende Deylinge,** aengaende de **Extractie quadraet** uyt 147356(3) welcke questie **Dominicus de Zutter** aen **J. Vaerman** gegeven heeft,

---

(1) **Het Land van Aalst,** jaargang II, nr 6, pp. 143-146, 1950.

(2) Zie de volledige titel van beide werken in het artikel van Gaublomme.

(3) Artikel **Vaerman** in de **Biographie nationale,** deel 26, kol. 15-17.

(4) **Slot op den Mondt ende Bril op de Neus voor Den Autheur van de gebedelde Academie met naeme J. Vaerman. Verdeelt in twee deelen. In het Deel** (sic) **sal gethoont worden, wat de oorsaecke is, waerom de gebedelde Academie ten voorschyn komt, en waerom in 't beginsel van sijn Wercken den datum is uytgelaeten, latet anguis in herbâ, ende dat de Preuve der Landtmeters (zijnde de Peirle van alle boecken van de Geometrie) gefondeert is op de waerachtige Fondamenten ende voor Landtmeters nootsaekelijck, ende die van de gebedelde Academie ten platte lande niet en kan uytgewerckt worden. In het tweede Deel sal ten deele gethoont worden, waer dat den Autheur van de Academie bedelen is geweest.** Door Ad. Haegheman en F. vander Maele beyde Liefhebbers van de Mathematische Konsten. Tot Ghendt, by Franciscus en Dominicus vander Ween, woonende op de Coore-merct in den gulden Bybel. 1721. (45 pp.).

om de wortel daer uyt te trecken, wat antwoorde **Vaerman,** hoort wel toe **Lief-hebber,** hy schryft met de naervolgende woorden.

« Aengaende d'**extractie quadraet** uyt 147356(3) is my niet weerdt om de penne op 't papier te stellen, siet mijnen gedruckten Cyferboeck over 22. jaeren, de maniere die ick aldaer geve, oft laet gy u voorstaen dat ick het vergeten hebbe &c.

» Wel gy grooten Meester, waer staet in uwen Boeck over 22. jaeren, naementlijck den genen in den jaere 1685. gedruckt, een maniere om de **Quadraetwortel** in de **thiende Rekeninge,** en bysonder uyt een getal daer het teecken onpaer is, te trecken ? Kan U-L. ons dat thoonen, wy zullen U-L. het Slot, ten dien regarde, van den mondt doen, U-L. en maeckt alleenelijck geen mentie van de **thiende Rekeninge,** noch men gelooft niet dat dien Drucker de **thiende Rekeninge,** dat is de teyckens als doen gehadt heeft, en U-L. schryft soo stoutelijck oft het by naer **evangelie was.** » (5).

De hierboven aangehaalde woorden van Vaerman zijn waarschijnlijk ontleend aan een brief geschreven in 1707. Haegheman en vander Maele schrijven nl. op blz. 5 van hun werkje, dat tussen Vaerman en Dominicus de Zutter in de jaren 1706 en 1707 « eenige questien van de **Geometrie** en **Arithmetica** (zijn) voorgevallen, de welcke **J. Vaerman** niet en heeft konnen solveren ofte maecken, hebbende de selve van dien tydt af altydt op sijne maege gelegen, ende noch niet en kan verteiren. »

Uit het voorgaande kunnen wij afleiden dat Vaerman, waarschijnlijk in 1685, een werkje over rekenkunde publiceerde, dat misschien als titel droeg : **Tractaet over Arithmetica.** Dit werkje schijnt echter verloren te zijn; het is mij ten minste niet gelukt een exemplaar er van te vinden.

De Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent bezit een exemplaar van Vaerman's **Bondig Tractaet vande Arithmetica,** waarin de titelpagina wordt voorafgegaan door een gravure, waaronder te lezen staat : **L'Arithmetique Nouvelle et Curieuse Par Jean Vaerman Mre d'Ecole Françoise à Bruges.** Hoort die gravure bij Vaerman's **Bondig Tractaet,** of is het de titelpagina van zijn werkje uit 1685 of van een Franse vertaling er van ? Om die vragen met zekerheid te kunnen beantwoorden, zou eerst een exemplaar van het werkje uit 1685 moeten gevonden worden. Misschien kan een lezer van dit tijdschrift hierover aanduidingen geven ?

* * *

In het bovengeciteerde pamflet **Slot op den Mondt** wordt Jan Vaerman beschuldigd van plagiaat, terwijl zijn **Academia** de weinig academische benaming « Academische Hutspot » krijgt. Het boekje is van het begin tot het einde een scheldlitanie op Vaerman's werk, en juist hierdoor krijgt men de indruk dat veel van de beschuldigingen sterk overdreven zijn. De verschillende auteurs die over Vaerman schreven, trachten hem dan ook te verdedigen tegen Haegheman en vander Maele. Bosman (6) bijv. schrijft dat de **Academia** « n'est pas aussi mauvaise que les auteurs du **Slot op den mondt** se

---

(5) Het rekenen met decimale getallen (thiende Deylinge of thiende Rekeninge) werd ingevoerd door Simon Stevin in zijn werkje **De Thiende Leerende door onghehoorde lichticheyt allen rekeningen onder den Menschen noodich vallende, afveerdighen door heele ghetallen sonder ghebrokenen.** Beschreven door Simon Stevin van Brugghe. Tot Leyden, By Christoffel Plantijn M.D.LXXXV.

Met het getal 147356(3) uit de bovenstaande tekst is het decimaal getal 147,356 bedoeld. De tussen haakjes geplaatste 3 duidt aan dat het laatste cijfer de derde decimale is. Bij Vaerman, evenals bij Stevin, wordt die 3 in een cirkeltje geplaatst. Om typografische redenen hebben wij dit cirkeltje door haakjes vervangen. Dit cijfer 3 wordt het **teken** van het decimaal getal genoemd.

(6) **Annales de la Société scientifique de Bruxelles,** 29, 1904-1905, p. 137.

plaisent à le dire », terwijl Pelseneer het een « ouvrage honnête » noemt (7). Gaublomme meent dat Vaerman's werken « tot de beste van zijn tijd behoren ». Bij nader onderzoek blijkt echter dat — afgezien van de scheldwoorden — de kritiek van Haegheman en vander Maele niet totaal ongegrond is. Vaerman's **Academia** is werkelijk slordig geschreven, en de benaming « Academische Hutspot » is niet helemaal verkeerd gekozen. Op meer dan een plaats blijkt bovendien dat Vaerman over weinig wiskundig doorzicht beschikte, en men krijgt soms de indruk dat hij er vooral op uit is zijn geleerdheid te tonen.

Op blz. 6 van **Het Slot op den Mondt** schrijven Haegheman en vander Maele dat « J. Vaerman naer alle waerschynlijckheyt, uyt de Boecken (sic) genaemt de Preuve ofte spiegel der Landtmeters (8) gebedelt heeft ende een maniere van de thiende Rekeninge, ende de selve gestelt in sijn Tractaet van **Arithmetica** ». Heel zeker schijnen de auteurs hier niet van hun beschuldiging. Wanneer men Vaerman's **Bondig Tractaet** vergelijkt met de geciteerde werkjes, kan men moeilijk tot werkelijk plagiaat besluiten. De door Stevin ingevoerde « thiende Rekeninge » was in de loop van de 16e en 17e eeuw stilaan gemeen goed geworden, en noch de **Preuve der Landt-meters** noch de **Spiegel der land-meters** bevatten iets werkelijks origineels op dit gebied.

Het wordt echter onmogelijk Vaerman nog verder te verdedigen tegen de beschuldiging van plagiaat, wanneer wij het laatste hoofdstuk van zijn **Academia** vergelijken met Gietermaker's werk **'t Vergulde licht der Zeevaart** (9).

---

(7) **Biographie nationale,** deel 26, kol. 16.

(8) Hier zijn de twee volgende werkjes bedoeld :

Preuve der Landt-meters behelsende In 't cort de Thiende-Rekeninghe, de principaelste ende noodigste Grond Regelen der Geometrie, met Exempels bevestight, een maniere van deelen tot noch toe by gheene Autheurs soo claer gheleert, het maecken en ghebruyck der Faseel-Maete, de Landt-Maete van d'een contreye in d'andere te veranderen, het maecken der Caerten Figuratif sonder Passer, het Reglement en Costume, mitsgaders een Aenhangh van alle de Maeten in Henegauwe, ende meer andere dinghen noodigh voor de Landt-Meters; ten meerderen deele ghetrocken uyt de Schriften van sekeren Eerw. Pater Joannes Baptista Doemen Carthuyser, door desselfs Discipel nu gesworen Landt-Meter, Meester Martinus van Dycke, Coster tot Mourbeke Lande van Aelst. Tot Brugghe, By Pieter vande Capelle. M.D.CC.XIV.

Spiegel der land-meters leerende Meten alle 't gene in de Land-meetkonst kan voor-komen, met de noodige Propositien van Euclidis klaerder als oyt tot nu toe uyt-gheleyt, met eene nieuwe en grondige wijse van Deylinge seer noodigh voor alle Landt-meters. Hier is by ghevoeght het maecken van rechte Weghen van een plaets tot d'ander door den Eerw. P. J.B.D. Bedacht ende uyt-ghevonden ende meer andere &c. Door P.A.N. - Gesworen Dandt-meter s'Landts van den Vryen. Tot Brugghe. By Paulus Roose woonende in de Wollenstraet in de vier Evangelisten. 1715. De auteur van dit werk is P.A. Nollet. Bij het opstellen van zijn werk maakte hij gebruik van de nota's van Eerw. Pater Joannes Baptista Doemen.

(9) De eerste uitgave van dit werk dateert van 1660. De titel van de uitgave van 1684 il als volgt :

't Vergulde Licht der Zeevaart, ofte Konst der Stuurluyden. Zijnde een volkoomen en klaare onderwijsinge der Navigatie, bestaande in 't geen een Stuurman hooghnoodig behoorde te weten. Vernieuwt en verbetert door Claas Hendriksz. Gietermaker, in zijn leven Examinateur van de Geoctroyeerde Oost- en West-Indische Compagnie. Den vierden Druck. 't Vierde Boeck vermeerdert met de Ontbindigh van verscheyde konstige t'saam-gevoeghde Questien. Als mede de Instructien van de eygenschap der Winden in het vaer-water tusschen Nederland en Java. En vande Naelden, Parallel leggende onder de Roos van 't Compas. Door Frans van der Huips. Van de voorgaende druck fouten volkomentlijck gesuyvert en gecorigeert. t'Amsterdam; By Hendrik Donkker, Boeckverkooper en Graedbooghmaker, in de Nieuwe brug-steeg in 't Stuurmans Gereetschap, het derde huys van de Brug, in de straat. 1684.

Heel Vaerman's « Korte Onder-richtinge Van het Stiermanschap » **(Academia,** deel III, p. 103 en vlg.) is bijna letterlijk ontleend aan Gietermaker's boek. Als bewijs drukken wij hieronder een deel van Vaerman's tekst af, met daarnaast de corresponderende tekst van Gietermaker.

Vaerman, Deel III, p. 107.

Voorstel VI.
Leert, hoe men zal vinden op wat Zondag in Meert of April het Paesschen zal zijn, na den Nieuwen stijl.

zoeckt eerst de nieuwe Maen, de welcke komt na den 5 Meert, hier toe addeert 15 dagen, om de naeste volle maen te hebben; en dan den naest volgenden Zondag is Paesschen.

Exempel. Men vraegt wanneer het Paesschen zal zijn van dit loopende jaer 1720. Antwoord den 31 Meert.

Ontbinding. Men vind na voorgaende Leeringe de Epacta 20, hier toe addeert 1 voor de maend Meert, komt 21, dit gesubstraheert van 30 rest 9 voor den dagh in meert vande nieuwe Maen hier toe addeert 15, komt den 24 meert volle Maen dit komt op een F, zijnde Zondagh, dus is het den naest-volgende Zondag Paesschen, dat is den 31 meert, na eysch.

Gietermaker, pp. 9-10 (uitgave 1684).

Voorstel VII.
Leert vinden op wat Sondagh in Maert, ofte in April het Paesch sal sijn na den Nieuwen Stijl.

I. Regel.
Al is 't dat dese voorgaende bevindinghe der nieuwe Mane door de Epacta een rouwe rekeningh is, die wel een geheelen dagh missen kan, soo wert niet te min uyt dese rekeninghe den Paesschen ghesocht (10); want men soeckt de eerste nieuwe Maen, welcke komt nae den 5 Maert, hier toe 15 dagen, om de naeste volle Maen te hebben en dan de naestvolgende Sondagh Paesschen.

Als by Exempel.
Anno 1666 wort gevraeght wanneer het Paesschen sal zijn? Antwoort den 25 April.

Ontbindingh.
Sult vinden door 't voorgaende d'Epacta 24 te zijn, dat is den 4 April nieuwe Maen, hier 15 dagen toe geaddeert, komt de volle Maen den 19 April, dit valt op een D, wesende Maendagh, hier toe vergadert 6 dagen, om de naestvolgenden Sondagh te hebben, sijnde also den 25 April 1666 Paesschen, na den eysch.

Op dezelfde onbeschaamde wijze schrijft Vaerman een groot deel van het eerste boek van **'t Vergulde Licht der Zeevaart** over, en dat zonder enige bronvermelding. Ook uit het tweede boek van dit werk schreef Vaerman enkele stukken af (o.a. op blz. 127 van zijn **Academia).**

Het voorgaande is trouwens niet de enige « bedelrye » van Vaerman. Ook uit de **Practijck des landmetens** van J. Sems en J.P. Dou (11) heeft Vaerman afgeschreven, en terug zonder enige vermelding van herkomst. In het

---

(10) Die zin komt voor op p. 105 van Vaerman's **Academia:** « De Maens ouderdom aldus te vinden is een rauwe rekening, die zomtijds wel een heelen dagh kan missen, niet-te-min nauw genoeg om daer door de Water-getijden ende den Paesschen te vinden. »

(11) **Practijck des landmetens: Leerende alle rechte ende kromzydige Landen, Bosschen, Boomgaerden, ende andere Velden meten, soo wel met gehulp des Quadrants, als sonder het selve. Mitsgaders alle Landen deelen in ghelijcke ende onghelijcke deelen op verscheyden manieren, met eenighe nieuwe ghecalculeerde Tafelen daer toe dienende.** Gecomponeert door Iohan Sems, ende Ian Pietersz. Dou, gheadmitteerde Landtmeters. Vermeerdert met hondert Geometrische Questien met haer Solutien. Door Sybrant Hansz. Rekenmeester tot Amsterdam. Ghedruckt tot Amsterdam by Willem Jansz. op het Water, in de vergulde Sonnewyser.

zesde hoofdstuk van het vierde deel van boek II geeft hij enkele « gemengelde curieuse Geometrische Voorstellen met hun Solutien ». Die voorstellen zijn genummerd van 1 tot 9. Van de voorstellen 2 en 3 geeft Vaerman echter alleen de tekening, terwijl de tekst is weggevallen. Al die « curieuse voorstellen », 1 en 9 uitgezonderd, zijn bijna letterlijk ontleend aan de « hondert Geometrische Questien » van Sybrant Hansz, uit het boven geciteerde werk van Sems en Dou. In de onderstaande tabel geven wij naast elk voorstel van Vaerman de corresponderende questie van Sybrant Hansz.

Vaerman.	Sybrant Hansz.
Voorstel 4	Questie VIII.
Voorstel 5	Questie IX.
Voorstel 6	Questie XXIIII.
Voorstel 7	Questie XLVII.
Voorstel 8	Questie LVIII.

De tekeningen bij de voorstellen 2 en 3 (figuren 2 en 3 van plaat 9) zijn identiek met de tekeningen van de questies III en VI van Sybrant Hansz.

Met het voorgaande voor ogen, wordt het wel moeilijk Vaerman's **Academia** een « ouvrage honnête » te noemen. Ook kunnen wij moeilijk accoord gaan met de bewering van E.H. Gaublomme, dat Vaerman's **Academia** van bijzondere betekenis is geweest. Dat hij zijn werk in het Nederlands schreef is helemaal geen uitzondering, en zijn bijdrage tot het vormen van een wiskundige terminologie is eerder twijfelachtig; hij is integendeel nogal slordig in het gebruik van vaktermen. Vaerman was misschien een goed schoolmeester, echter geen goed wiskundige.

EEKLO. **Dr P. Bockstaele.**

Werd uw lidgeld voor 1954 reeds betaald?

Lees de belangrijke mededeling op blz. II

◆

Wordt steunend- of erelid!

Win nieuwe leden aan!

Een kerkdiefstal te Voorde in 1773

Toen Judocus van der Sijpen, 23 jaar oud, geboren en wonende te Voorde waar hij koster was, op 5.6.1773, 's morgens te 4 uur « in de kercke comende om te clyppen volgens gewoonte », stelde hij vast dat 3 à 4 kaarsen van het hoofdaltaar gebroken waren, dat de H. Hostiën uitgespreid lagen, dat de kleine hostiën uit de ciborie aan de rechterkant en de grote hostie uit het « maentien » aan de linkerkant lag « soo nochtans dat het maentien daerontrent oock was liggende » en dat er in hun kerk maar een grote geconsacreerde hostie was. Verder stelde hij vast dat de kroon van het tabernakel was afgenomen, een plank boven afgeprangd en de draaier van het tabernakel opgelicht was om de ciborie er te kunnen uitnemen. Deze ciborie was van zilver met vergulde kuip. De monstrans was van koper met enige zilveren versieringen. Op het altaar lag veel vuiligheid en er was licht gemaakt, want op de trede er van lagen twee kleine wassen kaarsen (wassen spinnekens) bijeengeplakt, die te voren in de kerk niet waren. Nadat hij dit alles vastgesteld had, liet hij Jozef Vidts, 35 jaar oud, schrijnwerker, roepen. Deze vond aan het altaar een « crabber » die men in de hof gebruikt.

Volgens een « aenschouw », gedaan door de commissarissen van de Drossaard van Brabant, veertien dagen later, lag de kerk van Voorde in Vlaanderen... komende van Ninove en als men het kasteel van Voorde aan de rechte hand houdt en een dreef van grote bomen is passerende, men alsdan aan het kerkhof komt, het welk men met enige trappen moet opgaan. Komende van die zijde naar de kerk, rechtover de weg, ziet men een groot venster, bestaande in zes vierkanten van drie op een « rote ende noch eene viercante van boven met twee halve het welck de ronde van het groote venster is maeckende, dat elcken viercant onderhalve voet in sijn viercantigh is ». Het venster kwam aan de kant van het kerkhof 12 voet boven de grond. Er werd bevonden dat het onderst middelst vierkantig venster gans vernield was, waarlangs, door middel van een ladder, binnengebroken werd.

Verder was het niet moeilijk geweest binnen te geraken doordat aan de binnenkant van de kerk een « tombe » in het O.L.V.-koor stond, ongeveer drie voet hoog, waarop twee berriën of troon geplaatst waren om O.L.V. « daerop te stellen ».

Op het kerkhof stonden maar twee huizen, nl. een groot pachthof en het huis van de koster. Die huizen hadden hun gezicht niet op de kerk en lagen aan de tegenovergestelde zijde waar binnengebroken werd.

De diefstal was inmiddels door het « college » van Aalst bekendgemaakt geworden aan al de steden en dorpen en zij zelf lieten al de « poorten der Schelde » bewaken.

Een tijd nadien ontving de pensionnaris van de stad Aalst een brief van een zilversmid Joli uit de stad Hulst, meldende dat bij hem een persoon een ciborie te koop aangeboden had. Hij had dat verdacht gevonden en die persoon verder in de winkel trachten te lokken, maar deze bleef in de gang aan de deur staan. Onder voorwendsel geld te halen om hem te betalen, liet hij zijn zuster in de winkel en ging de stadhouder roepen. Intussen echter, zei de vreemdeling, dat hij nog een boodschap in de stad te doen had en later zijn geld zou komen halen. Toch kwamen de zilversmid en de politie nog intijds om de dief te zien vluchten, die het op een lopen gezet had, met de panden van zijn jas onder zijn armen, op de dijk van St Janssteen. Hij ontkwam, maar er werd van hem een persoonsbeschrijving rondgezonden die luidde als volgt : « Portrait van sekeren mans-persoon ten uyttersten suspect van den nacht tusschen den 4. ende 5. Juny 1773. gestolen te hebben met breucke in de kercke van Voorde Lande van Aelst, eene remonstrantie ende ciborie. Den selven persoon is van de lengde van circa de ses voeten; oudt ontrent de 40 jaeren op 't sicht stijpig-castanie couleur hair, langhe neus en diepliggende ooghen, swart van aensicht, kloeck van lenderen en beenen, gekleed

met eene grouwe lijne casacke, bruyne stoffe jupon ofte veste, swarte kaussens, draegende eenen grooten hoed, ende bij sig hebbende eenen stock met eene lange pinne, ende spreckende de vlaemsche taele, ende bij sig hebbende eene besatze van half gebleeckt lijnwaet.

Leen-mannen van Haere Majesteyts Graevelijcken Leenhove ten Steene t'Aelst beloven eene Premium van 50 Patacons aen den gonen die den selven persoon zal weten aen te brengen soodanig dat hij in Justitie handen gelevert ende van het fait overtuygt worde, sullende des aenbrengers naem gesecreteert worden. »

Dit leidde tot de aanhouding, te Wommelgem, van Jakob Keuller, 40 jaar oud, geboren te Attendoren, 18 uur van Keulen, metselaar, wonende te Iserloon in Pruisen, en van zijn vrouw en dochter. Hij verklaarde uit deze laatste plaats vertrokken te zijn om werk te zoeken in Brabant en Holland. Hij had twee dagen gelogeerd te Brussel in een herberg omtrent het veerhuis. Vandaar was hij vertrokken naar Maastricht en Aken, om dan over Maaseik, Balen en Geel te Antwerpen aan te komen. Nergens had hij werk gevonden en had ondertussen geleefd van aalmoezen en geslapen in hospitalen. Hij was voorzien van verscheidene getuigschriften. Het toeval wilde, dat in zijn « camtesse » een grote witte hostie gevonden werd... Hij verklaarde dat zijn dochter ze kort vóór Pasen te Keulen gevonden had en dat het geen H. Hostie was, maar een hostie om brieven mee te sluiten. Het was de eerste maal dat hij met de politie in aanraking kwam.

Zijn vrouw verklaarde te heten Katarina Weseman, 37 jaar oud, geboren te Attendoren bij Keulen.

De dochter was 14 jaar oud en katoenspinster van ambacht. Haar vader had vijf weken te Keulen gewerkt en intussen was zij aldaar ter schole gegaan bij een jonge student. De hostie had zij van « haeren schoolmeester gekregen om dieswille dat sij wel hare lesse opgeseyt hadde » ... Hij had er een groot aantal gekregen van een bakker in die stad. Zij had de hostie in een papier gewikkeld en haar vader had ze haar afgenomen.

De drossaard van Wommelgem overhandigde de hostie aan de pastoor van de parochie, F. J. Willems, die ze, samen met zijn confrater van Ranst, onderzocht en ze nutte « propter dubium an forte consecrata esset » ... Aan drossaard Batkin van Wommelgem en in het bijzijn van Joseph Simon, klokgieter « den welcken actueel besigh is met eene clocke te gieten tot Wommelgem », verklaarde hij dat het wel gebeurt dat personen geconsacreerde hostiën op zich dragen om daarmee « tooverijen ende konsten uyt te wercken ».

Ten slotte bleek dat de aangehoudenen geen schuld aan de diefstal hadden en werden ze eenvoudig wegens landloperij en bedelarij op 7.6.1773 voor eeuwig uit deze Nederlanden verbannen binnen drie dagen. Het zilverwerk werd teruggevonden bij een zilversmid te Aalst en het koperwerk op een stuk land te Gijzegem. (R.A.B., Drossaard van Brabant, nr 165).

ST-GENESIUS-RODE. **C. Theys.**

Handel en Nijverheid te Aalst vóór 125 jaar (*)

Katoendrukkerijen : Marie Servaes en Jos. van Santen-van de Wiel.

Fabrieken van siamoise, katoen en katonnet weverijen : Bern. Cool, W^e^ Frans van den Meersche-Capiau, Lodew. van de Voorde, Jos van Santen-van de Wiel en Hendrik van de Kerckhove.

Fabr. van demit : Jacob Hubeau en Lod. Meert.

(*) Naar de Prov. Almanak van Oost-Vlaanderen voor het jaar 1829.

Fabr. van frinel en drollen : erfg. Joos Beeckman, Frans Borremans, Bernard Daens, Joz. de Smet, Corn. Eliaert-Cools, Lod. Gits, Jo-Bapt. Jelie, Ambr. Kieckens, Francies Moens, gebr. Moens, Jo.Bapt. Mourus, Jac. Possé, W^e^ Andries van der Smissen, Joz. van der Smissen en W^e^ Albert van Mieghem.

Kousenweverijen : Jo.Bapt. de Saedeleer en W^e^ J. Ligot.

Linnenblekerijen : Thomas de Loose, W^e^ Bern. vanden Bossche en W^e^ Frans van den Bossche.

Hoedenfabrieken : Franc. van den Bossche en Philip van den Broeck.

Blauwdrukkerijen, katoen- en linnenweverijen : Karel de Gendt, Joh. de Vos, Karel Eyckermans, Frans Impens, Karel Moens, Jo.Bapt. Ridder, Joz. Roelandt, Frans Schuerman, Paul Tallon, Jos. van Santen-van de Wiel en Petrus Vertongen.

Looierijen : Renerius Borremans, Jo.Franc. Bonjean, Jacob Boone, Ign. de Jonge, Karel Mertens, Emm. Michiels en Johan Raes.

Zoutziederijen : Jac. Borremans, Francies de Hert, Lodewijk Lavendy, Paul Mertens, Joos van de Putte-Cools en Jo-Bapt. van der Doodt.

Zeepziederijen : Jo-Bapt. d'Hondt, Joos Govaert en Lodewijk Rymbaut.

Bierbrouwers : Joz. Burny, Jo-Bapt. de Gheest, W^e^ J.A. de Wolf, Karel Fobus, Lodewijk Rymbaut en W^e^ Jo. van Landuyt.

Branderijen : W^e^ Corn. Boel, Jo. Buyl, Jo. de Craecker, Paul Joz. de Gheest, Petrus Herremans en Jacob van der Meersche.

Fabriek van aardewerk : Felix de Groot.

Oliestampers : Jo. Buyl, Jo. de Craecker, Francies de Tramesure, Philip de Windt, Jo-Bapt. d'Hondt, Petrus Soetens, Jo-Bapt. Temmerman; — « **bij stoomwerktuig** » : Jos. Boone en Petrus Jo. de Gheest.

Was- en roetkaarsenmakers : Philip Jac. Boone, Adriaan Chatillon, Ign. de Brul, Jo. Maes, Jac. Michiels, Ambroos van Branteghem, Joz. van Branteghem, Jo. van de Casye, erfg. Jo. van den Hole, Balduinus van Mol en W^e^ Willem van Mol.

Lijmfabrieken : Anthon de Clerck en Hendrik van de Kerckhove.

Scheepstimmerwerf : Emm. de Landsheer.

Meubelfabrieken : Frans Borremans, Emm. d'Hoir en Godfr. van der Poorten.

Tabakfabrieken : Jac. de Moor, Jo. de Nul, Philip de Vylder, P. Pins-de Beer, Gislenus van den Bossche, erfg. Jo. van den Hole, Willem van de Putte, W^e^ Karel van Droogenbroek, Emm. van Hauwe, Joz. Vermeulen en W^e^ Philip Waegemans.

Goud- en zilververkoper : J.B. Tonlein.

Zilversmid : Martinus Francies Melaerts.

Boekdrukkers : J.J. du Caju en Karel Spitaels.

Boekverkopers : J.J. du Caju, Karel Spitaels, J.J. van den Bossche en Augustinus van Coetshem.

IJzergieterij : Jo. Meert.

Kopergieterij : Martinus Leveau.

Houwel-fabrieken : Emm. Meert en W^e^ Laurent van der Schildt.

Hopkoopmans : Eugeen Biebuyck, Jacob Boone, Adr. Boterbergh, Francies Coppens, Karel Cumont, Joz. de Bievre, Michel de Bolle, Karel de Clercq, Ben. de Coninck, Francies de la Royère, Jo-Bapt. de Wolf-Soetens, W^e^ J.A. de Wolf, W^e^ August de Wolf-Cosyns, Jo. Eeman, Jo. le Clercq, Paul Meert, Romanus Moyersoen, Jo. Possemiers, Gebroeders Seminck, W^e^ Adr. van der Meiren en Alfons Verbrugghen.

Linnenkoopmans : Karel Blondeel, Pieter Ferd. Braecke, Jo. Breckpot, Karel Cumont, Alex. de Clippele, Bened. de Coninck, Martinus Lelongé, Franc. de Schaepdryver en zuster, W^e^ Romanus de Wolf, Joost d'Haene, W^e^ L. d'Hamer, Pieter Corn. Eeman, Corn. Eliart-Cools, Joz. Leybaert, Clemens Meert, Emm. Meert, Michiel Moens, Medard Peerts, Dom. Raes, Karel Roman, Petrus Schelkens, Paul Tallon, Jo-Bapt. van Assche en Alfons Verbrugghen.

Kantenkoopmans : Maria de Wolf, Paul Meert en Romanus van den Hende en zuster.

Garenkoopmans : Jacob Cornelissens, Jo.Bapt. Jelie, Clement Meert en Emm. Meert.

Koopmans in wijnen : Romanus de Crombeen, Romanus Moyersoen en Alex Plaetsier.

Koopmans in vreemde bieren : Petrus Coppens, Jo.Fr. de Coninck, erfg. L.F. de Coninck, erfg. Jo.Bapt. Gheeraerdts, Michiel Gheeraerdts, Joos Gheeraerdts, Joz. Gheeraerdts, Jacob Moyersoen, Joos van de Meersche en W^e^ Adriaan van der Meiren.

Koopmans in azijn : Frans Coppens en Jo. Eeman.

Koopmans in olie : Jo. Buyl, Joz. de Bievre, Jo. de Craecker, Petrus Jo. de Gheest, Jo. Bapt. d'Hont, Fr. Edm. de Tramasure, Philip de Windt, Petrus Joz. Soetens en Jo.Bapt. Temmerman.

Koopmans in brand- en timmerhout : Francies de Vidts en Jo.Bapt. Jelie.

Koopmans in steenkolen : Gasp. Adam, Frans Coppians, Angelus de Boom, Jo. de Craecker, Petrus de Groot, Jo. Eeman, P.J. Herremans, Adriaan van Cleemputte, Domien van Cuyck, Petrus Jo. van den Bossche, Joost van den Broecke en Joz. van Santen-van de Wiel.

Koopmans in steen en kalk : Joz. de Coninck, Joz. Plaetsier, W^e^ Petrus Plas, Jo. Possemiers en Jo.Bapt. van Breugel.

Koopmans in ijzer : J.F. de Coene, Frans de Valck en Victor Mourus.

Graankoopmans : Joz. de Bievre, Karel de Clercq, W^e^ Aug. de Wolf-Cozyns en Jo. Eeman.

Koopmans in meel : Joos Boone, P.J. de Gheest en F.E. de Tramasure « hebbende een graanmolen door stoomwerktuig bewogen ».

Koopmans in droge vis : Joost Bourgeois, Joost d'Hoir, Jo. Jespers, Frans Mertens en Jacob Schoonjans.

Koopmans in as : Joz. de Bievre, Karel de Clercq en Petrus Jo. de Gheest.

Paardenkoopman : Frans van Santen.

X.

Onze Bibliografie

76. **AALST. — Renaat van der Linden, Bedevaartvaantjes te Aalst.** — Oostvlaamse Zanten, 1953, nr 3, blz. 57-67. Met 2 illustr.

De auteur, geduldig vorser naar — en bekend promotor onzer — bedevaartvaantjes, vooral voor het gebied van het land van Aalst, biedt ons een breedvoerige verhandeling over de bedevaartvaantjes in de stad Aalst; nl. van St Elooi, de H. Man Job, Onze Lieve Vrouw ter Druiven, Onze Lieve Vrouw van Lourders en St Christophorus.

77. **ALGEMEEN. — J. de Wilde, Onze Parochies en hun Patroonheiligen. De H. Petrus.** — Kerkelijk Leven (Parochieblad), 1953, nr 37, blz. 6.

In dit vervolg van een voorgaande bijdrage (zie bibliografie nr 55) komen hier voor, de parochies uit het land van Aalst : Dikkelvenne, Erondegem, Ophasselt, Voorde, Ronse, Nederbrakel, Schorisse, Meerbeke, Welle. Nadruk wordt hier gelegd op de invloed en de rol der abdijen St Pieters te Gent, St Pieters te Dikkelvenne (later St Adriaan van Geraardsbergen geworden) en Affligem.

78. **ALGEMEEN. — R. de Geeter, Heksen in onze Sagen.** — Zwalmbode, Orgaan van de Oud-Leerlingenbond der Broeders van Liefde te Nederbrakel, 1953, 13e jg, nr 2 (bladzijden niet genummerd).

Steller, die met zijn « Sagen van Zuid-Oostvlaanderen » de provinciale prijs wegkaapte, geeft enkele wetenswaardigheden ten beste over de heksen : hun invloed, hun werk, hun slachtoffers. Zo noteert hij o.a. het « Toveressenplein » te Opbrakel en te St-Maria-Oudenhove; de « Toveresseput » te Michelbeke.

79. **ALGEMEEN. — R. de Geeter, Weerwolven in de Vlaamse Ardennen.** — Zwalmbode, 12e jg, nr 3, 1952 (bladzijden niet genummerd).

Evenals de heksenwereld neemt het geloof aan de weerwolf in het volksleven van vroeger een ruime plaats in. De « schrik » van vroegere tijden, wordt hier boeiend beschreven.

80. **ALGEMEEN. — P. Loontjens, Statistieken en beschouwingen over twee belangrijke aspecten van het godsdienstig-zedelijk leven in het Bisdom Gent.** — Collationes Gandavenses (Gent), 1953, fasc. 3, blz. 206-238. Met twee uitslaande kaarten.

Van deze magistrale uiteenzetting van de hand van Z.E.H. Kan. P. Loontjens, prof. aan het Groot-Seminarie te Gent — een pastoraal-theologische bijdrage van bizonder gehalte — zal eveneens de geschiedschrijver van het godsdienstig leven onzer parochies dankbaar weten gebruik te maken en kunnen putten uit de reeks statistieken omtrent het mishoren, de geboorten en dopen, de huwelijken en overlijdens.

81. **ALGEMEEN. — M. van den Dooren, De wolnijverheid in onze gewesten.** Zwalmbode, 1953, 13e jg, nr 1 (bladzijden niet genummerd).

Een kort overzicht van deze specifieke Vlaamse industrie. Jammer genoeg, vinden we slechts Ronse — en dit zonder meer — vermeld.

82. **BURST. — X., Merkwaardige Bedevaartvaantjes.** — De Beiaard, Zottegem, nr van 11 en 18 Juli 1953 (met 2 illustr.).

Beschrijving van twee bedevaartvaantjes in verband met de verering van St Elooi te Burst.

83. **GAVERE. — Dr A. Schillings, De Leuvense Universiteitsprofessoren van 1672-1793.** — Eigen Schoon en de Brabander, 1953, nrs 9-10, blz. 312-316.

In deze lijst figureert tevens Arnoldus Bauwens, geboren te Gavere, die aan de Alma Mater doceerde van 1721-1722 en 1724-1725. (Zie hierover verder nr 93. Daar vinden we hem vermeld als Amandus Bauwens).

84. **NEDERBRAKEL. — J.V.T., De Rederijkerskamers te Nederbrakel.** — Zwalmbode, 12e jg, 1952, nr 3 en 13e jg, 1953 nr 1 (bladzijden niet genummerd).

Achtereenvolgens worden hier in zeer brede trekken behandeld : de rederijkerskamers in het algemeen, hun ontstaan en de opkomst der rederijkerskamers te Nederbrakel.

85. **NEDERBRAKEL. — J.V.T., Beroemde Brakelaars. Dr de Drijvere († 1554).** — Zwalmbode, 12e jg, 1952, nr 2 (bladzijden niet genummerd).

Een korte levensschets van deze grote Brakelse figuur, dokter in de geneeskunde, professor te Leuven.

86. **NEDERBRAKEL. — A. Cambier, De toren van Nederbrakel.** — Kerkelijk Leven (Parochieblad), nr 36, 1953, blz. 6.

Bondige beschrijving van de architektuur van deze verminkte getuige van vroegere grootheid.

87. **OOMBERGEN. — P.R., Een oude traditie wordt vroom en trouw in eer gehouden.** — De Beiaard, Zottegem, nr van 31 Januari 1953.

Relaas van de verkoop van de geofferde broden ter ere van St Agatha. Zelfde bijdrage vermeldt bizonderheden over soortgelijke offeranden in natura en verkoop ervan (in vroeger tijden) : Godveerdegem, Grotenberge, St-Kornelius-Horebeke, St-Lievens-Houtem, St-Maria-Horebeke, Heldergem, Borsbeke, Nederhasselt, Zarlardinge, Letterhoutem, St-Maria-Oudenhove en Moortsele.

88. **RONSE. — J.V.E., De Fiertel te Ronse.** — De Gazet van Antwerpen, 29 Mei 1953.

We vinden hier bondig behandeld : de etymologie en het ontstaan van de fiertel, de beschrijving van de vele kilometerlange ommegangweg met de geplogendheden bij deze ommegang, een onzer meest caracteristieke van ons Vlaamse land, die telkenjare zovele toeschouwers lokt.

89. **RONSE. — Jan van Es, Inventaris der Stadsarchieven (Ronse).** — Annalen, Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1950-51-52, blz. 29-45.

Deze inventaris is, naar schrijver in zijn inleiding getuigt, de voortzetting, de bijwerking en het voleindigen van de cataloog, vroeger begonnen door dhr Carlos van den Haute, conservator van het Rijksarchief te Gent. Het eerste deel behelst het archief van het oud regiem (historische nota's, het archief van het magistraat, van de schepenkamers, van het leenhof, van de wezerij). Het tweede deel deze van het nieuw regiem. Als bijvoegsel volgen enkele aanvullingen en de opsomming der parochieregisters die in het stadsarchief te Ronse berusten.

90. **RONSE. — H. Bockstal, Verslag over de Cultuurhistorische Retrospectieve Tentoonstelling ingericht in de zaal der Muziekacademie, Zuidstraat te Ronse, door de Kunstkring en de Geschiedkundige Kring der stad.** — Annalen, Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1950-51-52, blz. 22-26.

Gedetailleerd relaas der tentoonstelling in Januari 1952, waardoor de inrichters beoogden een overzichtelijke kijk te bieden over Ronse in het verleden, historisch en cultureel. Mogen hier vermeld worden de standen gewijd aan de opgravingen in de St Hermeskerk, de kapel te Wittetak, het voormalig kasteel van Nassau, de zegels en zegelafgietsels der stad, de locale geschiedschrijving, de gilden en confreriën. Verder worden schilderijen van Ronsische kunstenaars, of doeken die een of ander cachet van Ronse weergeven, eveneens bondig besproken.

91. **RONSE. — N. Mora, De kapel Hoog Heide te Ronse.** — Annalen, Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, 1950-51-52, bz. 27.

In feite is deze korte bijdrage een mededeling. De kapel werd in 1662 gebouwd op Hoog Heide, op de eigendom der prinses Ernestine de Ligne, barones van Ronse. De Franse Revolutie haalde dit heiligdom neer. De Paters Minderbroeders, die in 1935 daar hun kerk en klooster bouwden, zetten sindsdien de traditie der voormalige kapel voort.

92. **SCHORISSE. — F. de Smaele, De Boerenopstand te Schorisse in 1788.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 67-96.

Schrijver komt de verdienste toe een der meest spannende episodes, die zich op het einde van het Oostenrijks Bewind in Vlaanderen, en in casu te Schorisse en omliggende dorpen hebben afgespeeld, aan de vergetelheid te onttrekken, namelijk de boerenopstand van 1788. Uit de aangehaalde documenten kunnen we dadelijk opmerken dat deze opstand te Brussel

en zelfs te Wenen au sérieux werd opgenomen. Zelfs mag deze boerenopstand beschouwd worden als de onmiddellijke voorloper van de Brabantse Omwenteling.

93. **SEMMERZAKE. — Jozef de Wilde, Semmerzake. Van bloedig tot bloeiend slagveld.** — De Autotoerist, Orgaan van de Vlaamse Automobilistenbond, nr 15, 1 Aug. 1953, blz. 751-754. Met 3 illustraties.

Samen met Gavere staat Semmerzake door de veldslag van 1453 in onze kronijken vereeuwigd. Het herdenken van deze slag heeft ook dit dorp een wijde belangstelling bezorgd. Eerwaarde Heer de Wilde, pastoor aldaar, en gekend geschiedschrijver, hangt ons hier een alzijdig historisch beeld van Semmerzake op.

94. **SERSKAMP. — J. Pieters, De Vrijheerlijkheid Ertbrugge.** — Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, 1953/3, blz. 109-144. Met 3 illustraties en twee bijlagen.

Op één na is Ertbrug de bizonderste wijk van Serskamp. Schellebelle heeft ook haar wijk Ertbrug en te Wetteren is deze naam ook geen onbekende. Tijdens het oud regiem vormden deze delen een geheel : de vrijheerlijkheid van Ertbrugge. Dhr Pieters, gemeentesecretaris van Serskamp, wijdt aan deze heerlijkheid een uitgebreide studie. Zo handelt hij over de benaming der heerlijkheid, de ligging, de uitgestrektheid, de modaliteiten van het grondbezit, heerlijke rechten, zegel der heerlijkheid, de bezitters van dit domein, en Ertbrugge een vrijheerlijkheid. Te oordelen naar de excerpten uit sommige bescheiden, was deze heerlijkheid, althans een deel om juist te zijn, betwist gebied. Was dat deel van het Land van Aalst of van het Land van Dendermonde. Deze grensafbakening heeft toen tertijd heel wat inkt doen vloeien.

95. **SINT-ANTELINKS. — X., De verering van de H. Geertrui beschermheilige tegen ratten en muizen en een merkwaardige traditie te Sint-Antelinks.** — De Beiaard, Zottegem, nr van 16 Maart 1953.

Na enkele woorden over de verering dezer heilige in het land van Aalst (Appelterre en St-Maria-Lierde) en elders, weidt steller verder uit over de verering te Sint-Antelinks. Ook zoals te Oombergen worden daar geofferde broden ten bate der kerk verkocht. Vroeger werd er ook vlees en boter geofferd.

96. **SINT-LIEVENS-HOUTEM. — XX., Het Praalgraf van de Heilige Livinus te Sint-Lievens-Houtem.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 97-104. Met een illustratie.

De kerk van Sint-Lievens-Houtem bewaart tussen haar muren het praalgraf ter ere van de Heilige Livinus, martelaar. De omstandigheden die tot het oprichten ervan hebben aanleiding gegeven en de beschrijving van dit monument worden hier in het kort beschreven.

97. **VELZEKE. — Prof. S. de Laet, Nieuwe oudheidkundige vondsten te Velzeke.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 57-60.

Sedert lang is de aandacht der archeologen gevestigd op Velzeke, waar Romeinse munten en oudheden ontdekt werden. Ook in de jongste jaren zijn ettelijke oudheden uit de grond gehaald. In 1943 vond men op een relatief kleine oppervlakte ruim 50 kgr. scherven. Het waren stukken van Romeins vaatwerk, doch vooral terra sigilatascherven, waarvan er drie het merk van de pottenbakker droegen. Al deze scherven waren er van vaatwerk uit de drie eerste eeuwen na Kristus. Bij het uitgraven van klei voor een steenbakkerij, enkele maanden geleden, vond men terug scherven van Romeins vaatwerk, ditmaal in diepe, smalle putten, gevuld met zwarte aarde. Ook deze dateren uit de drie eerste eeuwen na Kristus. Al deze vondsten duiden ongetwijfeld op de nabijheid van een belangrijk gebouw uit de Romeinse tijd. Doch bewijzen hiervoor zijn nog niet voor

handen. Daarom plant de Culturele Kring van Zottegem, onder de kundige leiding van Prof. de Laet, nieuwe opgravingen. En dit niet alleen te Velzeke, doch ook in de omgeving waar vroeger Romeinse voorwerpen werden bovengehaald. We zijn er stellig van overtuigd dat er, onder de meesterlijke leiding van Prof. de Laet, die om zijn opzoekingen en studiën over de Romeinse nederzettingen in onze streken — denk maar even aan Hofstade — vermaard geworden is, belangrijk studiemateriaal zal aan het licht gebracht worden, wat zal toelaten een concreter kennis van de Romeinse kolonisatie in onze gewesten op te doen.

98. **ZOTTEGEM. — A. Cassiman, Erewijn te Deinze.** — Oostvlaamse Zanten, 1953, nr 1, blz. 15-20.

Onder de vele gasten die in de loop der 16e eeuw te Deinze de erewijn mochten drinken vermeldt schrijver ook de schuttersgilde (tghulde van den edelen hantboghe) van Zottegem in het jaar 1561.

99. **ZOTTEGEM. — Jos. de Beer, Verdienstelijke mannen uit het Zottegemse. De Bauwen's.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 25-30.

In de 17e eeuw vestigde zich te Zottegem een tak van de aloude familie Bauwens. Deze tak schonk Zottegem drie baljuws, het prinsdom Gavere een luitenant-baljuw. Ook figureren in deze tak een paar eminente persoonlijkheden. Amandus Bauwens (° Gavere 1672 en † Leuven 1724), priester, godgeleerde en rechtskundige, was hoogleraar te Leuven. Hij schreef enige rechtskundige werken. Tevens stond hij als jurist in dienst van de Oostenrijkse regering. Lieven Bauwens (° 1769) smokkelde uit Engeland naar Vlaanderen de geheimen van het leerlooien en de eerste spin- en weefmachine, een feit dat Gent aan de spits van de katoenindustrie bracht. Lieven staat te Gent gestandbeeld. De Bauwen's waren verwant met de adellijke families de Lichtervelde, van Pottelsberghe de la Potterie, de la Kettule, Morel, Zinzuens, Kervijn en Vaernewijck. Deze bijdrage zal voorzeker bij belangstellenden voor genealogie het verlangen wakker roepen om een gedetailleerde stamboom der Bauwen's te kunnen consulteren.

100. **ZOTTEGEM. — Dr L. de Smet, Enkele gegevens over de Zottegemse woonforensen.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 105-109.

Evenals de andere grote centra van het arrondissement Aalst — denk maar even aan Erembodegem en Denderleeuw — heeft Zottegem met het probleem der verplaatsing van bedienden en arbeiders naar hun werk buiten de gemeente, af te rekenen. Volgens de aangehaalde statistieken gaat de helft der Zottegemse mannelijke bedienden buiten hun woonplaats werken. Voor de mannelijke arbeiders stijgt dit aantal tot ruim 60 %. België staat bekend om de grote mobiliteit zijner arbeidskrachten en deze mobiliteit blijkt wel in het land van Aalst het hoogst te zijn. Zottegem is daar een typisch specimen van.

101. **ZOTTEGEM. — Leon van Wijmersch, Het onderwijs te Zottegem.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 5-23.

Graag hadden we wat meer vernomen over het onderwijs te Zottegem tijdens het oud regiem. Ontegensprekelijk kan hierover heel wat meer gezegd worden. Doch we hebben de indruk dat schrijver de periode van 1830 tot heden als hoofddoel zijner studie beoogd heeft.

102. **ZOTTEGEM. — N.V.D.B., Sport — Wielrijden.** — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 110.

Iets voor onze sportliefhebbers. We lezen hier een oorspronkelijk koersprogramma van 1892 te Zottegem.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon - V.V.A.K.

Opgeschrikt door de verdwijning van het Begijnhof en met reden vrezend dat nog andere delen van ons patrimonium, eerbiedwaardig zowel om hun ouderdom als door hun historische en esthetische waarde, bedreigd worden, zijn 22 Aalsterse kultuurmaatschappijen overgegaan tot het stichten van een « Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon »; zij stuurden volgend schrijven aan het stedelijk College van Burgemeester en Schepenen :

AAN HET COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN SCHEPENEN DER STAD AALST.

Weledele Heren,

De Aalsterse kultuurverenigingen hebben de eer U te verzoeken een ernstige poging aan te wenden om het monumenten- en stedenschoon te bewaren en te bevorderen.

Tot het bereiken van het vooropgestelde doel : beveiligen van historisch en estetisch uitzicht van de stad, samen met het behoud van het plaatselijk natuurschoon, zijn deze verenigingen overgegaan tot de stichting van een comité.

Naast een Beschermend en Werkend Comité zou een adviserende commissie fungeren, bestaande uit vertegenwoordigers van al de kulturele kringen.

Wij zijn er van overtuigd dat het stadsbestuur alles in het werk zal stellen om ons moreel en daadwerkelijk te steunen tot het verwezenlijken van onze doelstelling.

Een gunstig antwoord op hun verzoek verwachtend, bieden zij de Heren van het achtbaar College hun eerbiedige groeten aan.

BEKNOPT PROGRAMMA.

Op initiatief van de Bond voor Oud-leerlingen der Academie voor Schone Kunsten, kwamen de afgevaardigden van nagenoeg al de Aalsterse kultuurverenigingen samen op 12 December 1952.

Ze drukten hun spijt uit over het slopen van het eeuwenoude Begijnhof en het verdwijnen van de kunstschatten uit deze kerk. Zal de Maatschappij voor Goedkope Woningen er ten minste voor zorgen dat bij de heropbouw de begijnhofstemming toch enigszins bewaard blijve door het aanwenden van een passende stijl ?

Dit bleek niet de enige vraag, die de aanwezigen ernstig verontrustte !

Worden geen ander getuigen van het historisch verleden onzer stad bedreigd, herinneringen aan de opgang van onze gemeenschap ?

Wat gebeurt er namelijk met het Oud-Hospitaal van 1242 ?

De Dendergevel is een uiting van zeventiendeeuwse schoonheidszin en het gebouw zal wel passend kunnen gebruikt. Trouwens wij staan hier voor de oudste stadskern, het Frankische Zelhof dat eens aan de Vlaamse Graven toebehoorde.

Zou men deze eerbiedwaardige plaats laten ontwijden door er een of ander banaal gebouw op te richten ? Zou men, na de overwelving van de Oude Dender, dit stemmig hoekje laten verworden tot een nietszeggende straatweg ? Het lijkt van zelfsprekend dat de eerste poging voor het behoud van het Oud-Hospitaal moet bestaan in het verschaffen van een andere woongelegenheid aan de huidige bewoners; deze maatregel zou niet enkel het gebouw, maar ook hygiëne en moraliteit ten goede komen !

En dan, hoeveel stijlvolle huisgevels zijn hier reeds verminkt en vervallen door verwaarlozing ? In de eerste plaats wordt hier gedacht aan de renaissancewoning « De Stad Antwerpen » op de hoek van de Sluier- en Zoutstraat.

Kan bij de provinciale commissie voor stedenschoon, kan bij het landsbestuur niet worden aangedrongen om deze bedreigde woning op de lijst van de geclasseerde monumenten te brengen ? En zou er ook van stadswege geen klassering kunnen gebeuren van bepaalde woonhuizen, zelfs van een plein

zoals de Grote Markt, van een straat zoals de Kerkstraat, van een zijde van een straat zoals de Keizerlijke Plaats. Ware het niet wenselijk dat de stad jaarlijks op haar budget een som van 50.000 à 100.000 fr. schreef, hetzij om een mooie gevel in stand te houden, hetzij om het herstel aan te moedigen door het schenken van een toelage ?

En steeds maar worden nog andere vragen gesteld :

Wat gebeurt er met het stadsarchief, dat een voortdurende bedreiging uitmaakt voor ons schepenhuis ? Kan geen kern aangelegd worden voor een museum van Schone Kunsten ? Voor wanner de herstelling van de Sint Maartenskerk, de heropbouw van Werfkapel en Stadsschouwburg ?

In onze stad kunnen ook heel wat zaken worden verwezenlijkt die geen ernstige finantiële inspanning vergen en toch een aantrekkelijk uitzicht aan het stadsbeeld zouden schenken !

Waarom zou niet meer groen worden aangebracht, o.m. op weinig estetische plaatsen en gebouwen (b.v. om de Watertoren te camoufleren door hoogstammig hout, tevens bevorderlijk voor de stadshygiëne).

Kunnen bestaande beplantingen niet beter worden onderhouden, zoals trouwens ook het beeld van Joannes Nepomucemus.

Ziedaar enige vragen, gesteld door mensen die menen dat de oude hoofdplaats van het Land van Aalst toch iets mag bewaren van haar vroegere luister, wil zij het passend uitstralingscentrum blijven voor een honderdduizendkoppige agglomeratie.

Alle aanwezigen waren het er over eens dat zonder uitstel de hand aan de ploeg moest worden geslagen, welbewust dat het gaan zou om een werk van lange adem en ernstige studie maar met de vaste overtuiging te slagen in hun opzet indien ze de volledige steun en medewerking zouden bekomen van het stadsbestuur.

In de loop van de maand Augustus werd dit schrijven overhandigd : Uit de bespreking bleek dat de heer Burgemeester volledig opging in onze werking en dat wij van hem dan ook een daadwerkelijke steun mogen verwachten.

Thans zijn de statuten van onze vereniging klaar en is een bestuur aangesteld, bestaande uit de heren :

R. De Schaepdrijver, Voorzitter van de Rechtbank voor Koophandel : **Voorzitter.**

J. De Gheest, Architekt : **Ondervoorzitter.**

R. Moreels, Advokaat : **Penningmeester en juridisch adviseur.** Postrek. 50.59.10.

F. Courteaux, Leraar : **Secretaris.**

E. Van Schuylenberg, Bediende : **Verslaggever.**

Leden : Ben. Blanckaert, Architekt — J. Schollaert en L. Singelijn, leraars — J. Van Herreweghe, feestleider.

Het adviserend comité

bestaat op dit ogenblik uit vertegenwoordigers van vier en twintig plaatselijke maatschappijen :

Oud-Leerlingen der Academie voor Schone Kunsten (Bolaska), Voor Taal en Vrijheid, Davidsfonds, Arbeid en Kunst, Groep Tijl, Vereniging voor Vreemdelingenverkeer, Vriendenkring der Officieren, Fotografische Kring, Vlaamse Toeristenbond, De Troubadours, De Heemkundige Vereniging van het Land van Aalst, Christen Onderwijzersverbond, Kinoverbond, Catharinisten, Land van Riem, Rotary, Touring Club van België, Willemsfonds, Oud-Leerlingen der Muziekschool, Oost-Vlaamse Folkloristen, Oud-Leerlingen van het Officieel Middelbaar Onderwijs, De Schakel, Centrale voor Arbeidersopvoeding, De Rank.

Gesterkt door deze talrijke toetredingen wil de V.V.A.K. in onze stad een ware volksbeweging ontketenen om bij de Aalstenaars fierheid op te wekken en het plaatselijk toerisme aan te wakkeren.

Om te sluiten zeggen wij « het Land van Aalst » hartelijk dank voor de opname van onze mededelingen. Het gaat om het bereiken van ons gemeenschappelijk doel :

Het verdedigen van ons heem !

AALST. **F. Courteaux,** secretaris V.V.A.K.

INHOUDSTAFEL

1953

Bockstaele, Dr P.	— Jan Vaerman en zijn « Academische Hutspot »	290
Boel Baziel	— Onze derde Gouwdag te Lede op 31 Mei	165
Brouwer, Jozef de	— Het kollegiaal Kapittel te Haaltert	24, 49
	— De Kerk van Lede en haar Kunstschatten	98
	— Burgemeesters van Lede na de Franse Revolutie	104
	— Doopnamen te Lede vanaf de 13e E. tot heden	121
	— Pastoors te Lede	133
	— Heerlijkheden en Lenen binnen het Grondgebied van Lede	134
	— De Heren IN en VAN de Heerlijkheid Lede	153
	— Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw : De Bekering tot het Kristendom	268
	— Bedevaartvaantjes te Lede	284
Brouwere, Dr J.G. de	— De Deken van Ronse	261
Bruyn, Em. de	— Nog Van Santen	88
Buysscher, M. de	— Rentenboek van het Hospitaal te Herzele	276
Cleemput, J. van	— De Organisatie van een oud Renteboek (1511)	21
Courteaux F.	— Proevé tot verklaring der Wordingsgeschiedenis van Aalst	190
	— Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon	303
Denys, Dr Jos.	— Meester Gorik van Steenberghe	233
Gaublomme Valère	— Onze Bibliografie	94, 207, 255, 298
	— De Slag bij Gavere (23 Juli 1453)	168
Gysseling, Dr M.	— Toponymische Etymologieën in en om het Land van Aalst	20
Lul, Albert van	— Bijdrage tot de Demografie van Lede	105
Parijs, H.C. van	— Oude Geslachten van het L. v. A. : Van Santen	36
Pieters J.	— De Paardenommegangen in het L. v. Aalst	180
Sadeleer, Victor de	— Bijdrage tot de Demografie van Lede	105
Steenberghe de Dourmont, R. van	— Oude Geslachten in het L. v. A : Van Steenberghe	246
S.A.	— Volksvertellingen te Ophasselt	93
Suys Aloïs	— De Molenbeek vanaf Erwetegem tot Gijzegem	1
Theys Constant	— Van mensen en van luttele feiten uit het L. v. A. in de 18e eeuw	68
	— Een diefstal te Baardegem in 1759	89

	— Van een Landloper	90
	— Een zeer rare zaak	91
	— Pelgrim en bedelaar	189
	— Zingen en prediken op kermissen	190
	— Brandbrieven	254
	— Zalven en kruiden	281
	— Een onbekend Pastoor van Erembodegem	283
	— O.L.Vrouw van Alsemberg	289
	— Een kerkdiefstal te Voorde in 1773	295
Uyttersprot Clement	— Nog Pieter Coecke van Aalst	Omslag nr 1
Vangassen, Dr H.	— De Honger van Ninove	213
Verbesselt, Dr J.	— Bona et Jura Monasterii Haffligemensis — Dom Beda Regaus	70
	— id. — Ter Alfenen	197
X.	— Waarschuwing van het Gemeentebestuur van Denderleeuw tegen de pompen	90
X.	— Maatregel te Denderleeuw in het belang van de openbare gezondheid	94
X.	— Handel en Nijverheid te Aalst vóór 125 jaar	296
Wie geeft een antwoord ?		Omslag nrs 3, 4
De Redactie	— Aloïs Suys	69
	— Constant Theys	Omslag nr 1
	— Derde Gouwdag te Lede	Omslag nrs 2, 3
	— Aan onze leden	Omslag nr 6
Ter aanvulling en ter verbetering		Omslag nr 4

ANALYTISCHE TAFEL

ARCHIEVEN Aalst (dekenij) 49
Affligem (abdij) 70, 197
Gent (rijksarchief) 21, 222, 224, 232, 245, 276

BIBLIOGRAFIE 94, 207, 255, 298

BIOGRAFIE Gorik van Steenberghe 233

DEMOGRAFIE Lede 105

GESCHIEDENIS **ekonomische**
watermolens 1
handel en nijverheid 296

godsdienstige

kollegiaal kapittel Haaltert 24, 49
Affligem 70
Teralfene 197
Denderleeuw 168
Erembodegem 282
O.L.Vrouw van Alsemberg 289

kultuurgeschiedenis

openbare gezondheid 90, 94
Aalst 190
Ninove 213
Erembodegem 290

kunstgeschiedenis

kunstschat 98
heemkundige tentoonstelling 166
deken van Ronse 261

rechtsgeschiedenis

kerkelijk recht 29, 49
proces 68
diefstal 89, 295
landloperij 90
aangehouden 91
heerlijkheden en lenen 134
pelgrimagie 189
kermiszanger 190
tienden 199
brandbrieven 254
zalven en kruiden 281

militaire

Gavere 168

GESLACHTSKUNDE

Santen (van) 36, 88
Lede (van) 153
Bette 156
Steenberghe (van) 246

NAAMKUNDE

persoonsnaamkunde

Lede 121

plaatsnaamkunde

Toponymische etymologieën 20

VERENIGINGSLEVEN

onze derde gouwdag 165
omslagbladzijden van nrs 1, 2, 3, 4, 6
Aalsters kultuurschoon 303

VOLKSKUNDE

Molenbeek 1
volksvertellingen 93
paardenommegangen 180
bedevaartvaantjes 284
volksleven 68, 254
spreuken 261

Register op de aardrijkskundige namen

Aaigem 4, 9, 13, 14, 16, 17, 216, 219, 234
Aalst 24, 25, **47, 55,** 169, 172, 174, **190,** 213, **220, 250,** 268, **296, 303**
Affligem 70
Appelterre 88
Baardegem 89
Bavegem 91
Berchem-Oud. 20
Beveren-Oud. 170
Borchtlombeek 68
Borsbeke 216
Burst 181
Denderhoutem 216, 219
Denderleeuw 44, 48, 90, 94, 219, **268**
Denderwindeke 216, 219
Edelare 170, 172
Elene 21
Elzele 173
Ename 172
Erembodegem 282, 290
Erpe 2, 4, 10, 18
Erwetegem 4, 238, 246
Etikhove 182
Gavere 168
Geraardsbergen 163, 171, 172, 173, 176, 189, 214, 215, 216, 236, 281
Gijzegem 4
Godveerdegem 237, 238
Grimminge 182, 216
Haaltert 9, 14, 15, 16, **24, 49,** 216, 234
Heldergem 14, 216, 219, 234
Hemelveerdegem 20, 174
Herdersem 182
Herzele 9, 216, 219, 234
Hofstade 4, 11, 12, 18, 190
Hundelgem 20
Iddergem 39
Idegem 216
Kerksken 216, 234
Kruishoutem 188
Kwaremont 20
Lede 97-164, **165,** 182, 189, 234, **284**
Leeuwergem 183, 189
Liedekerke 272
Lieferinge 183
Maarke 183, 189
Mater 183, 189
Meldert 90
Meldert-bij-Diest 38
Mere 2, 17
Merelbeke 172, 184
Michelbeke 184, 189
Moen 188
Nederboelare 176
Nederbrakel 184
Neigem 185
Ninove 68, 169, 172 174, 175, **213,** 234, 237, **252, 272**
Oombergen 20
Ophasselt 93
Orroir 20
Ottergem 17
Oudenaarde 170, 171, 174, 175, 177
Outer 216
Overboelare 174
Parike 174
Petegem Oud. 172
Ronse 176, 185, 189, **261**
Rozebeke 20, 185, 189
Schendelbeke 174, 175, 177, 178, 216
Schorisse 174, 186, 187
Semmerzake 20
S.-Antelinks 233, 234
S.-Blasius-Boekel 20
S.-Goriks-Oudenhove 186
S.-Kornelis-Horebeke 174
S.-Lievens-Esse 174, 216, **247, 251**
S.-Maria-Horebeke 174
S.-Maria-Lierde 176
S.-Maria-Oudenhove 178
Smeerebbe 172, 216
Steenhuize 173
Teralfene 197
Velzeke 174, 178
Vlekkem 216
Vlierzele 186, 187, 189
Vloerzegem 20
Vloesberg 173, 174
Volkegem 20
Voorde 20, **88, 295**
Waarbeke 216
Westrem 186
Wichelen 254
Woubrechtegem 20, 216, **233, 247**
Zandbergen 216
Zarlardinge 20, 174
Zegelsem 20, 174
Zonnegem 20
Zottegem 20

Uitgaven van de Heemkundige Vereniging van het Land van Aalst

Oude Geslachten uit het Land van Aalst : De Witte (25 Fr.), — Baeten (25 Fr.), — Van Santen (30 Fr.).

Het Kollegiaal kapittel te Haaltert (1044-1495) (50 Fr.).

Met bijzondere dank vermelden wij deze van onze leden die reeds een bijdrage hebben gestort als **erelid** of **steunend lid** voor **1954** :

Het Gemeentebestuur van Hofstade.
Z.E.H. Kan. A. de Beer, Gent.
Dhr. Marc de Clippele, Asse.
Not. Ch. Droesbeque, Zottegem.
Dr H. Gravez, Aalst.
Referendaris Mter Joz. van den Bergh, Hekelgem.
Dhr. M. van den Bossche, Zottegem.
Mej. Maria van Gyseghem, Hofstade.
Not. Edg. Van Oudenhove, Denderhoutem.

EN GIJ ?

Lees aandachtig wat staat op de tweede bladzijde van de omslag.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Voorzitter : Hr Jozef Borreman.
Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), tel. 44.61.22, postrekening 41.45.92.
Redactiesecretaris : E.H. J. de Brouwer, Kerkstraat, 18, Hofstade (Vl.).
Ruil- en recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, Kerkstraat, 16, Erembodegem.

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 100 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr.

INHOUD VAN Nr 6
1953

Brouwere, Dr J.G. de — De Deken van Ronse. Bij een prent naar Pieter Breughel de Oude *(2 ill.)* 261

Brouwer, J. de — Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw. De bekering tot het Kristendom 268

Buysscher, M de — Rentenboek van het Hospitaal te Herzele (1464) 276

C. Th. — Zalven en kruiden 281

Theys Constant — Een onbekend Pastoor van Erembodegem 282

Brouwer, J de — Bedevaartvaantjes te Lede *(7 ill.)* 284

C. Th. — O.L.Vr. van Alsemberg 289

Bockstaele, Dr P. — Jan Vaerman en zijn « Academische Hutspot » 290

Theys Constant. — Een kerkdiefstal te Voorde (1773) 295

X — Handel en Nijverheid te Aalst vóór 125 jaar 296

Gaublomme Valère — Onze Bibliografie 298

Courteaux F. — Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon 303

Inhoudstafel 1953 305
Analytische Tafel 306
Register op de aardrijkskundige namen 308
Aan onze leden II

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat 6, Aalst - Tel. 248.18.